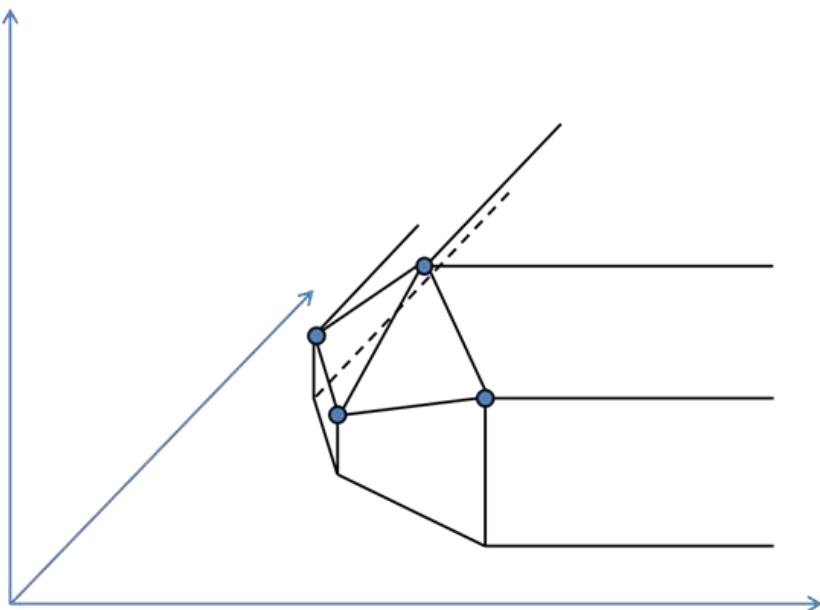




Darnus vystymasis: teorija ir praktika

2019 m. balandžio 18–19 d.

Konferencijos medžiaga



ISBN 978-9955-481-70-6 online

© Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2019



Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Konferencija finansuojama Europos socialinio fondo lėšomis pagal priemonės Nr. 09.3.3-LMT-K-712 veiklą „Mokslininkų kvalifikacijos tobulinimas vykdant aukšto lygio MTEP projektus“.

Mokslinis komitetas

Pirmininkas

Prof. Tomas Baležentis, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Nariai

Prof. Remigijus Čiegis, Vilniaus universitetas

Prof. Audrius Gargasas, Vytauto Didžiojo universitetas

Dr. Ilona Kiaušienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Dr. Rasa Melnikienė, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Prof. Asta Mikalauskienė, Vilniaus universitetas

Prof. Julius Ramanauskas, Klaipėdos universitetas

Prof. Rimantas Stašys, Klaipėdos universitetas

Prof. Dalia Štreimikienė, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Organizacinis komitetas

Dr. Irena Kriščiukaitienė, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Dr. Aistė Galnaitytė, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Dr. Virginia Namiotko, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Recenzentai

Prof. Alvydas Baležentis, Mykolo Romerio universitetas

Dr. Irena Kriščiukaitienė, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Prof. Julius Ramanauskas, Klaipėdos universitetas

Programa

Viešbutis „Europa Royale“, Vilniaus g. 7, Druskininkai

Balandžio 18 d.

10 ³⁰ –11 ⁰⁰	<i>Registracija</i>
11 ⁰⁰ –12 ⁴⁵	Plenarinis posėdis
12 ⁴⁵ –12 ⁵⁵	<i>Kavos pertrauka</i>
12 ⁵⁵ –14 ⁰⁰	Plenarinis posėdis
14 ⁰⁰ –16 ⁴⁵	Pranešimai sekcijose
16 ⁴⁵ –17 ⁰⁰	<i>Kavos pertrauka</i>
17 ⁰⁰ –18 ⁰⁰	Pranešimai sekcijose
19 ⁰⁰	<i>Vakarienė</i>

Balandžio 19 d

8 ⁰⁰ –9 ³⁰	<i>Pusryčiai</i>
9 ³⁰ –11 ⁴⁵	Pranešimai sekcijose
11 ⁴⁵ –12 ⁰⁰	<i>Kavos pertrauka</i>
12 ⁰⁰ –13 ⁰⁰	Pranešimai sekcijose
13 ⁰⁰ –14 ⁰⁰	<i>Pietūs</i>
14 ⁰⁰ –17 ⁰⁰	Techninis vizitas

Turinys

A. Baležentis. Darnus vystymas: sampratos problemos	7
T. Baležentis, A. Galnaitytė, V. Namiotko. Tvaraus ūkininkavimo plėtra Lietuvoje: vandens pėdsako požiūris	9
L. Baležentienė, T. Baležentis. Anglies apykaitos būvio ciklo tvarumo palyginimas ekologinėse ir intensyviose agroekosistemose	11
Š. Banevičius, V. J. Žilinskas. Kaimo turizmo plėtra ir valdymas	12
R. Čiegis, A. Dilius. Pajamų nelygybės poveikis ekonomikos augimui ir dar- niam vystymuisi	14
V. Dabkienė. Smulkių šeimos ūkių darnumo vertinimas.....	17
A. Gargasas, G. Giedraitytė. Žemdirbiškųjų profesijų studijų universitete pasi- rinkimo veiksniai ir motyvai.....	19
A. Giedraitis, A. Ispiryana. Klaipėdos miesto smulkiojo verslo konkurencingu- mo stiprinimas.....	20
O. Yatsenko, D. Butova. Agrarinės rinkos plėtros globalinės asimetrijos.....	22
N. Jurkėnaitė. Kainų pokyčius lemiantys veiksniai Lietuvos morkų rinkoje.	24
I. Kriščiukaitienė, V. Namiotko. Lietuvos melioracijos statinių finansinių iš- teklių vertinimas ir siūlymai finansavimui gerinti	26
N. Kuznetsova, Z. Pisarenko. Reconfiguration of investing principles: appro- ach of institutional investors to ecology, social and governance issues... 28	
I. Mikalauskas, J. Štreimikis. Energetikos technologijos visuomenėje ir (ne)noras mokėti: „mažoji renovacija“	30
A. Mikalauskienė, D. Štreimikienė. Rinkų liberalizavimas ir klimato kaita ...	32
V. Namiotko, A. Galnaitytė, T. Baležentis. Investicinės paramos poveikio dar- bo produktyvumui Lietuvos ūkininkų ūkiuose vertinimas.....	34
J. Paulikas. Veiksniai, lemiantys darbuotojų pasipriešinimą organizacijoje diegiamoms inovacijoms	35
J. Paužuolienė, L. Šimanskienė. Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimas Lie- tuvos verslo socialiai atsakingose organizacijose.....	37
V. Pilipavičius. Ekosisteminių paslaugų vystymas Nemuno deltoje globalios klimato kaitos kontekste	39
M. Plotnikova. Šiuolaikinės kaimo regionų plėtros tendencijos.....	41
G. Radzevičius, J. Ramanauskas. Mašinų ratelių steigimo aktyvinimo priemo- nės.....	45
J. Ramanauskas, J. Žukovskis. Kooperatyvų plėtros aktyvinimo priemonės.	47
A. Raupelienė. Žemės ūkio kooperatyvų darbuotojų įsitraukimo didinimo bū- dai.....	49
A. Stalgienė, A. Jedik. The likelihood of farms bankruptcy: the case of Lithua- nian dairy farms	51
R. Stašys, J. Dementjeva. Organizacijos kūrybiškumo valdymas intelektualio	

kapitalo pagrindu	53
R. Stašys, R. Civinskas. SB YCGN project: individual consultations with stakeholders	56
L. Šimanskienė, J. Paužuolienė. Inovatyvios organizacinės kultūros bruožai	59
L. Šimanskienė, S. Savickaitė. Personalizacijos teorijos nuostatų taikymas teikiant psichosocialinę pagalbą onkologiniams ligoniams.....	61
B. Švagždienė, E. Jasinskas, M. Bačiliūnas. Europos Sąjungos struktūrinių fondų reikšmė darniam turizmo vystymuisi	63
B. Švagždienė, A. Simanavičius, M. Baltaduonis. Intelektinių teorijų ir žmogiškųjų išteklių tarpusavio ryšys: savanorystės atvejis	65
V. Valiulė. Tvari žuvininkystės ir akvakultūros regionų plėtra	67
J. Vilkevičiūtė. Europos Sąjungos ir Lietuvos aplinkosaugos politikos pagrindinės kryptys.....	69
J. Vilkevičiūtė. Kultūrinės ekosistemų paslaugos: teisinio reglamentavimo apžvalga.....	71
D. Viningienė. Migrantų integracijos į ES darbo rinką iššūkiai	73
G. Virketis, R. Stašys. Skubios medicinos pagalbos gerinimas	75
R. Žydelis, S. Lazauskas. Augalų augimo modelių naudojimas derliaus potencialo ir nuostolių vertinimui	78
A. Župerka, E. Župerkienė. Lietuvos pasienio regiono kaimiškų vietovių verslumo veiksnių tyrimas.....	80
D. Štreimikienė, J. Štreimikis. Klimato kaitos švelninimo veiksniai namų ūkiuose	82
I. Kiaušienė, D. Štreimikienė. Socialinės darnaus vystymosi problemos: gyventojų senėjimo įtaka ekonomikos raidai	83
Z. Koloszko-Chomentowska, A. Stalgienė. Functioning of farms in the context of environmental protection	84

DARNUS VYSTYMAS: SAMPRATOS PROBLEMOS

Alvydas Baležentis

Mykolo Romerio universitetas

Mokslinis tyrimas paprastai prasideda nuo sąvokų aptarimo, vertinimo ir patobulinimo. Gyvoji mokslinė kalba kinta, atsiranda naujų žodžių, todėl reikalinga nuolatinė mokslinė diskusija dėl taikomų terminų. Ypač svarbu apibrėžti sąvokas naudojamas aptariant darnaus vystymo sampratą kaimo tyrimuose. Tai kelia sampratos problemas: ar naudojamos sąvokos atitinka vykstančius procesus, ar dera su tarptautinėje mokslinėje erdvėje naudojamais terminais.

Problema. Kokios sąvokos tiksliausiai apibūdintų darnų vystymą?

Darbo tikslas. Pasiūlyti svarbiausius darnaus vystymo terminus, naudotinus kaimo tyrimuose.

Tyrimo metodika. Išnagrinėta mokslinė literatūra darnaus vystymo klausimais. Remtasi mokslinių diskusijų patyrimu. Analizuota Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos (eLABa), kuri yra Lietuvos mokslo ir studijų elektroninių dokumentų informacinė sistema, 2009–2019 metų moksliniai šaltiniai. Naudoti kalbų žodynai.

Rezultatai. Kalbininkai ilgą laiką nevienareikšmiai vertino *kaimo vystymą* ir pripažino tik *kaimo plėtrą*. Nors tuo metu kaimas sparčiai nyko: mažėjo gyventojų skaičius, retėjo sodybos, mažėjo dirbami žemės plotai. Tuo pačiu metu pasaulyje naudojami tokie terminai: *angl. – rural development, vok. – Dorfentwicklung, rus. – развумие села*. Tyrime vienas klausimų – patikrinti kaip dažnai šiuolaikiniai mokslininkai naudoja terminus (reikšminius žodžius): *vystymas, vystymasis, plėtra, raida, tvarus, darnus*. Rezultatai rodo (lentelė), kad mokslininkai plačiai taiko šias sąvokas, dažnai mokslinėje produkcijoje naudodami kaip sinonimus t. y. dviprasmiškai.

Darnaus vystymo samprata Lietuvos mokslo ir studijų institucijų mokslinėje produkcijoje, 2009–2019 m.

Paieškos žodžiai	Antraštėje	Tema/reikšminis žodis	Bet kur įrašė
Vystymas	148	198	445
Vystymasis	158	409	873
Plėtra	655	800	3 461
Raida	967	415	4 515
Tvarus	6	28	175
Darnus	73	356	456

Šaltinis – parengta pagal eLABa <https://elaba.lvb.lt> (2019 03 15)

Labai abejotinas termino *kaimo plėtra* naudojimas nykstančiam kaimui apibūdinti (rasta [https://elaba.lvb.lt: temoje/reikšminiame žodyje – 93 atvejai, bet kur įrašė – 270 atvejų](https://elaba.lvb.lt: temoje/reikšminiame%20žodyje%20-93%20atvejai,%20bet%20kur%20įrašė%20-270%20atvejų)).

Darnus ir *tvarus* nėra sinonimai. *Tvarus* reikšmės: 1) tvirtas, patvarus; 2) pastovus, nekintamas; 3) turintis imunitetą, išsvermingas, atsparus; 4) ilgai trunkantis, nepraeinantis; 5) kuriamas, tveriamas (*Tvarus* reikšmė – lietuvių kalbos žodynas – www.lietuviuzodynas.lt). Terminas *darnus* – yra aptartas Lietuvos Respublikos ir tarptautinės teisės dokumentuose.

Išvados. *Vystymas* ar *vystymasis*? *Vystymas* – valdomas procesas, reiškiny, o *vystymasis* yra savaiminis kitimas. *Raida* ar *plėtra*? *Raida* – pokyčių tęstinumas praeityje ir dabartyje, dažniausiai istoriniai pokyčiai. *Plėtra*, visų pirma, apibūdina teritorijos, gyventojų skaičiaus, gamybos veiksmų ar apimčių didėjimą. *Darnus* ar *tvarus*? *Darnus* reiškia ekonominės, socialinės, aplinkos ir kultūros vystymo dimensijų subalansuotumą. Taip pat dabarties ir ateities žmonių gerovės galimybių balansą. *Tvarus* – pabrėžia pastovumą, ilgai trunkantį nepraeinantį reiškinių.

TVARAUS ŪKININKAVIMO PLĖTRA LIETUVOJE: VANDENS PĖDSAKO POŽIŪRIS

Tomas Baležentis, Aistė Galnaitytė, Virginia Namiotko

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Tvarus ūkininkavimas yra itin svarbus dabartinių ir būsimųjų kartų aprūpinimui saugiais maisto produktais ir gyvenimo kokybei apskritai. Bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) reformos ir jų įgyvendinimas atskleidžia, kad aplinkos apsaugos reikšmė nuolat didėja. Artėjantis naujas 2021–2027 m. žemės ūkio politikos programavimo laikotarpis ir vėl kelia naujus iššūkius, susijusius su tvariu ūkininkavimu. Jau dabar reikia numatyti pageidautinas tolesnes ūkininkavimo raidos kryptis ir pasirengti sėkmingam jų įgyvendinimui. Todėl reikalinga analizuoti ir vertinti skatintinus tvaraus ūkininkavimo būdus.

Tyrimo tikslas – įvertinti įvairių Lietuvos pasėlių struktūrų augalininkystės produkcijos gamybos vandens pėdsaką (angl. *Water Footprint*).

Tyrimo metodika. Tikslui pasiekti naudojamas žemės ūkio problemoms spręsti ypač tinkamas matematinio programavimo modelis, leidžiantis modeliuoti ir analizuoti scenarijus. Kadangi šiuolaikiniame pasaulyje siekiama žemės ūkį plėtoti tvariai, todėl mes vertiname augalininkystės produkcijos gamybos vandens pėdsaką įvairioms pasėlių struktūroms ir analizuojame šešis tvarios ūkininkavimo plėtros scenarijus. Modeliuojami scenarijai buvo parinkti atsižvelgiant į veiksnius, galinčius paskatinti pageidautiną tvarių ūkininkavimo praktikų plėtrą. Sumodeliavus scenarijus buvo apskaičiuoti augalininkystės produkcijos gamybos vandens pėdsakai skirtingoms pasėlių struktūroms. Mes įvertinome ir palyginame mėlynąjį, žaliąjį, pilkąjį ir bendrąjį vandens pėdsakus kiekvienam sumodeliuotam scenarijui. Mėlynasis, žalioasis, pilkasis ir bendrasis vandens pėdsakai Lietuvoje apskaičiuoti iš 15 žemės ūkio augalų rūšių.

Rezultatai. Atsižvelgiant į pasėlių struktūros pokyčius Lietuvoje, didėjančių bendrą pasėlių plotą ir derlingumą, bendrasis augalininkystės produkcijos gamybos vandens pėdsakas per paskutinįjį dešimtmetį padvigubėjo ir 2015 m. pasiekė 10,1 km³. Didžioji dauguma 9,8 km³ (96,7 proc.) buvo mėlynasis vandens pėdsakas, 0,3 km³ (3,3 proc.) buvo pilkasis vandens pėdsakas, o žalioasis vandens pėdsakas

kas sudarė tik nedidelę bendrojo vandens pėdsako dalį. Scenarijų analizė atskleidė, kad mažiausias bendrasis vandens pėdsakas Lietuvoje pasiekiamas, kuomet suformuojama augalų pasėlių struktūra, užtikrinanti minimalias darbo sąnaudas, o tai atitinka realią padėtį kaimo vietovėse, kuriose susiduriama su gyventojų skaičiaus mažėjimo problema.

Išvados. Siekiant užtikrinti tvarią ūkininkavimo plėtrą Lietuvoje, reikalinga skatinti aplinkosauginių priemonių tolesnį įgyvendinimą atsižvelgiant į regioninius skirtumus, didinti investicijas į mėšlo tvarkymo technologijas, įskaitant mėšlo laikymą ir paskleidimą, geriau išnaudoti biomasės, ypač atliekinės, biokuro gamybai potencialą, taip pat skatinti plėtoti biodujų gamybą.

ANGLIES APYKAITOS BŪVIO CIKLO TVARUMO PALYGINIMAS EKOLOGINĖSE IR INTENSYVIOSE AGROEKOSISTEMOSE

Ligita Baležentienė¹, Tomas Baležentis²

¹ VDU Žemės ūkio akademija, ² Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Pastovus žmonių populiacijos augimas skatina maisto gamybą, kuri didina poveikį aplinkai. Dėl šios priežasties, aplinkai draugiškų agrotechnologijų poreikis, kaip dalis globalaus judėjimo tvarios ekonomikos kryptimi, tampa aktualus. Šis ekologinis požiūris reikalauja tvarios gamybos organizavimo, mažinant agrotechnologijų poveikį aplinkai, jų antropogenines emisijas ir indėlį klimato kaitai. Anglies (C) sezoninės apykaitos bei jos būvio ciklo tyrimas yra idealus standartizuotas holistinis vertinimo metodas, kuris buvo taikytas VDU Mokomojo ūkio ekologinės (EŽ) ir intensyvios žemdirbystės (IŽ) sėjomainose 2014–2016 m. **Tyrimų tikslas** – įvertinti ir palyginti anglies apykaitos srautus tarp atmosferos ir agroekosistemos, produkciją auginant ekologinės ir intensyvios žemdirbystės pasėliuose.

Rezultatai. Tyrimai rodo, kad skirtingos pasėlių priežiūros technologijos ir tręšimas, ypač azoto trąšomis, keičia augalų mitybą, fiziologinius procesus ir produktyvumą. Todėl intensyvios žemdirbystės sėjomainos pasėliai asimiliavo ir biomasėje sukaupė vidutiniškai 32.48 t/ha atmosferos CO₂ kiekį, o ekologiniai pasėliai - 30.24 t/ha. Tačiau prekinėje produkcijoje vidutinis C kiekis sudarė tik 5.68 ir 3.46 t/ha. Įvertinus intensyvių (48,28 t/ha) ir ekologinių (44,18 t/ha) agrotechnologijų būvio ciklą, gautas neigiamas anglies apykaitos balansas (-21,48 t/ha - IŽ ir -17,40 t/ha - EŽ) rodo agrotechnologijų, ypač IŽ neigiamą poveikį aplinkai. Tik sėjomaininių žalienu anglies būvio ciklas išskyrė mažiausias CO₂ emisijas į atmosferą, kurios atitinkamai IŽ ir EŽ siekė 9,96–9,36 t/ha ir 8,62 t/ha.

Išvados. Įvertinus visus anglies apykaitos rodiklius, tarp agroekosistemų tvariausios agrotechnologijos buvo žalienu ir lėmė jų teigiamą anglies balansą (16,33–20,09 t/ha - IŽ ir 19,10 t/ha - EŽ). Šie duomenys rodo, kad tobulinant agrotechnologijas ir tinkamai pasirenkant ž.ū. augalus, galima sudaryti tvarias sėjomainas, mažinant sektoriaus poveikį aplinkai, CO₂ emisijas į atmosferą ir tuo pačiu poveikį klimato kaitai.

KAIMO TURIZMO PLĖTRA IR VALDYMAS

Šarūnas Banevičius, Vytautas Jonas Žilinskas
Klaipėdos universitetas

Kaimo turizmo verslo plėtros tolimesnę sėkmę lems tai, kaip paslaugos teikėjai sugebės numatyti besikeičiančius vartotojų poreikius, pasiūlyti naujas ir kokybiškas paslaugas, įgyvendinant naujas paslaugų teikėjų partnerystės formas.

Problema – nustatyti veiksnius, užtikrinančius kaimo turizmo plėtros veiksmingumą.

Tyrimo objektas – Lietuvos kaimo turizmo tinklas.

Darbo tikslas. Pateikti kaimo turizmo plėtros ir valdymo kryptis.

Tyrimo metodika. Išanalizuotos mokslinės publikacijos, apimančios kaimo turizmo plėtros ir valdymo klausimus, ES ir LT teisiniai dokumentai, reglamentuojantys turizmo politiką ir plėtros programas/strategijas. Taip pat naudojamas ekspertinis interviu metodas.

Rezultatai. Nustatyta, kad kaimo turizmo patrauklumą ir plėtros galimybes padėtų didinti šios priemonės: produkto / paslaugos gerinimas ir diversifikavimas; veiklos sinergija – kaimo turizmo paslaugas teikiančių ir plėtojančių organizacijų glaudesnis tarpusavio bendravimas – klasterizacija; paslaugų diversifikavimas – dviejų ir daugiau turizmo paslaugas siūlančių organizacijų derinimas (pritraukiant edukacines ir kultūrinės keliones); turizmo rinkos diversifikavimas; visus metų sezonus veikiančių kaimo turizmo sodybų steigimas; paslaugos kainų įvairinimas ir atsakingas bei tikslingas pajamų valdymas ir paskirstymas; vykdoma įvairaus turizmo paslaugų plėtra ir sinergija su kaimo turizmu.

Apibendrinant interviu metu gautus atsakymus į pateiktus klausimus, kaip veiksmingai tobulinti kaimo gyventojų dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose, galima išskirti šiuos vyraujančius akcentus:

1) visuomenės ir vietos valdžios dialogas gerina savivaldos veiklos skaidrumą ir atskaitomybę, sukuriant sąlygas geram kaimo vietovės pokyčių valdymui;

2) bendradarbiavimas užtikrina galimybę gauti būtiną ir sava laiką informaciją sprendžiant konkrečias vietovės problemas ir kartu

užtikrina, kad į gyventojų nuomonę būtų atsižvelgta priimant strateginius vietos plėtros sprendimus;

3) vietos veiklos grupių partnerystė skatina kūrybingumą, leidžia panaudoti gyventojų gabumus užtikrinant ir įgyvendinant pokyčių valdymo sprendimus, kuriant plėtros programas.

Ekspertinio tyrimo būdu nustatyta, kad kaimo turizmo plėtros poveikis šalies, regiono ekonomikai ir kaimo bendruomenei ryškėja trys poveikio tipai (*išskiriant teigiamą ir neigiamą poveikį*):

1) ekonominis – *teigiamas*: naujų darbo vietų steigimas; investicijų pritraukimas skatinant naujus verslus; infrastruktūros gerinimas ir kt. *Neigiamas*: darbo rinkos išbalansavimas ir ribota investicijų grąža dėl sezoniškumo; papildomos infrastruktūros išlaikymo išlaidos.;

2) socialinis ir kultūrinis – *teigiamas*: kultūrinio paveldo išsaugojimas, puoselėjimas ir senų tradicijų atgaivinimas; skatinimas didžiuotis savo šalimi, regionu. *Neigiamas*: savitumo netekimas ir kalbos teršimas svetimybėmis bei kultūrinio identiteto silpnėjimas;

3) aplinkos – *teigiamas*: užtikrinama gamtinės aplinkos apsauga prižiūrint kraštovaizdį; atnaujinami ir tvarkomi architektūros bei paveldo paminklai. *Neigiamas*: miškų niokojimo ir gaisrų grėsmė; aplinkos taršos didėjimas ir gamtos niokojimas.

Išvados. Kaimo turizmo plėtros ir valdymo tobulinimo perspektyvoms užtikrinti tikslinga sudaryti pagal poveikio tipus priemonių planą, išskiriant teigiamą ir neigiamą įtaką darančius veiksnius. Tobulinant kaimo turizmo valdymo veiksmingumą rekomenduotina į sprendimo priėmimo procesą įtraukti bendruomenės narius užtikrinant galimybę gauti būtiną ir savalaikę informaciją sprendžiant konkrečias vietovės problemas, sudarant organizacines regionines valdymo struktūras. Kuriant kaimo turizmo plėtros ir valdymo partnerystės darinius, tikslinga orientuotis į regioninę inovacinę plėtrą, suformuojant veiksmingą turizmo ir rekreacijos administravimą bei teisinę ir ekonominę aplinką, užtikrinančią efektyvią regioninę turizmo sistemą.

PAJAMŲ NELYGYBĖS POVEIKIS EKONOMIKOS AUGIMUI IR DARNIAM VYSTYMUISI

Remigijus Čiegis, Aidas Dilius

Vilniaus universitetas

Pajamų nelygybė gali daryti poveikį ne tik ekonomikos augimui, bet ir aplinkai. Todėl reikia išnagrinėti kaip pajamų nelygybė daro poveikį ekonomikos augimui *aplinkos kanalu* (angl. *The environmental channel*), nes, apskritai, ūkis ir aplinka yra bendrai apspręsti. Čia galime išžvelgti, tokią priežasties-pasekmės seką: ekonomikos augimas gali didinti pajamų nelygybės didėjimą ir skatinti taršos kiekio didėjimą aplinkoje, o didėjanti pajamų nelygybė tarp regionų didina aplinkos nelygybę. Kita vertus, iki šiol lieka atviras klausimas: kiek gamtos ištekliai yra svarbūs kalbant apie pajamų nelygybę ir ekonomikos augimą? Taip pat reikėtų aptarti kanalus, per kuriuos pajamų nelygybė daro poveikį *darniam vystymuisi*.

Problema. Koks yra pajamų nelygybės poveikis ekonomikos augimui aplinkos kanalu ir darniam vystymuisi?

Darbo tikslas. Pasiūlyti teorinį modelį, kuris leistų įvertinti pajamų nelygybės poveikį ekonomikos augimui aplinkos kanalu ir darniam vystymuisi.

Tyrimo metodika. Išanalizuota ekonominė ir ekologinė literatūra pajamų nelygybės poveikio ekonomikos augimui aplinkos kanalu ir darniam vystymuisi klausimais.

Rezultatai. XX a. pabaigoje vykusių diskusijų apie ekonomikos augimo ir aplinkos degradavimo atsiejimą ženkli dalis yra ypač susijusi su *aplinkos Kuznets kreivių* (ang. *Environmental Kuznets curve*), kurias savo 1992 m. pranešime išpopuliarino Pasaulio bankas, tyrimais. Todėl ir tiriant pajamų nelygybės poveikį darniam ekonomikos augimui, gali būti naudojama aplinkos Kuznets kreivė, rodanti priklausomybę tarp pajamų vienam gyventojui ir aplinkos būklės, nes visos eilės mokslininkų tyrimai rodo, kad remiantis aplinkos Kuznets kreivės hipoteze, analogiškai galima nagrinėti ir didėjančio *pajamų nelygybės* lygio poveikį aplinkos būklės blogėjimui.

Kuznets kreivės hipotezė gali būti tiriama trimis aspektais. Pirma, gali būti analizuojamas abipusis ryšys tarp ekonomikos augimo ir pajamų nelygybės. Antra, ryšys gali būti tiriamas tarp ekonomikos

augimo ir aplinkos būklės. Trečia, gali būti analizuojamas ryšys tarp pajamų nelygybės ir aplinkos būklės. Pirmuoju atveju, tiek ekonomikos augimas gali daryti poveikį pajamų nelygybei, tiek pajamų nelygybė gali daryti poveikį ekonomikos augimui. Be to reikia įvertinti kanalus, per kuriuos pajamų nelygybė daro neigiamą poveikį aplinkai.

Atlikta teorinė analizė rodo, kad pajamų nelygybės sumažinimas turi svarbų vaidmenį siekiant aplinkos darnumo, sudaro sąlygas efektyvesnei aplinkosauginei politikai, nes bendroje nuosavybėje esančių išteklių darnaus valdymo sėkmingų aplinkos politikų įgyvendinimui reikia plataus pritarimo, kuris lengviau užtikrinamas lygesnes pajamas turinčiose visuomenėse.

Bendru atveju, galima tikėtis, kad, analogiškai aplinkos Kuznets kreivei, egzistuoja apverstos U raidės formos sąryšis ir tarp pajamų nelygybės bei darnumo. Kita vertus, pagal ekonominę literatūrą, pajamų nelygybė gali turėti neigiamą poveikį darniam vystymuisi, kaip ir ekonomikos augimui, per įvairius kanalus. Be to, ir pačios sąsajos tarp nelygybės ir darnumo yra gerokai gilesnės, negu vien ryšys su ekonomikos augimu. Jis apima ir aplinkos taršą bei gamtinių išteklių išsėmimą dėl visiškai nebūtinio jų naudojimo bei tenkinant prabangos poreikius.

Išvados. Aplinkos Kuznets kreivės pritaikomumo pajamų nelygybės poveikio ekonomikos augimui ir darnumui tikslaus išmatavimo analizė rodo, kad tai yra nelengvas uždavinys. Susidomėjimas ekonomine nelygybe remiasi supratimu, kad ji yra daugelio socialinių, ekonominių, aplinkos ir politinių (institucinių) iššūkių, su kuriais mes šiandien susiduriame, fundamentali varanti jėga, neišvengiamai daranči poveikį darnaus vystymosi įgyvendinimui.

SMULKIŲ ŠEIMOS ŪKIŲ DARNUMO VERTINIMAS

Vida Dabkienė

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Tarptautiniais šeimos ūkininkavimo metais (2014 m.) atkreiptas pasaulinių organizacijų dėmesys į šeimos ūkius. Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos duomenimis, pasaulyje yra daugiau nei 500 milijonų šeimos ūkių, kurie sukuria daugiau nei pusė jame pagamintos produkcijos. Europos Sąjungoje tiek vykdomos politikos, tiek statistikos tikslais, ieškoma sprendimų kaip apibrėžti smulkų šeimos ūkį, atsižvelgiant į jų įvairumą ir nevienodumą. Mokslininkai smulkiems ūkiams Europos Sąjungoje taiko 8 tūkst. EUR ekonominio dydžio ribą ir 5 naudojamų žemės ūkio naudmenų ha fizinio dydžio ribą. Pagal šiuos parametrus 2016 m. žemės ūkio struktūros tyrimo rezultatų duomenimis, Europos Sąjungoje smulkūs šeimos ūkiai sudarė per 65 proc., o Lietuvoje ūkiai iki 5 ha naudojamų žemės ūkio naudmenų sudarė 50 proc. bei ūkiai iki 8 tūkst. EUR ekonominio dydžio sudarė 76 proc. nuo visų ūkių.

Problema. Kokios silpnosios smulkių ūkių darnumo sritys palyginti su kitais ūkiais?

Smulkūs šeimos ūkiai yra vieni svarbiausių įdarbinant save ir sukuriant darbo vietas savo šeimos nariams. Šie ūkiai svarbūs aplinkosauginiu požiūriu: labiausiai prisideda prie biologinės įvairovės išsaugojimo, juose mažiau naudojama trąšų. Ekonominiu požiūriu šiuose ūkiuose sukuriama mažai pridėtinės vertės, tenkančios metiniam darbo vienetui, o taip pat žemos šeimos ūkių pajamos, tenkančios šeimos metiniam darbo vienetui. Įvertinti smulkių šeimos ūkių darnumą Lietuvoje.

Tyrimo metodika. Darnumo indeksas kaip metodas pritaikytas šiam tyrimui, kuris apima 4 pagrindinius etapus: 1) sudaryta rodiklių sistema iš ekonominių, aplinkos ir socialinių rodiklių; 2) atliktas rodiklių normalizavimas; 3) nustatytos ūkių darnumo ribos, naudojant aprašomosios statistikos rezultatus; 4) faktorinės analizės pagrindu suteikti rodikliams svoriai. Lietuvos 2016 m. ŪADT pirminiai duomenys, apimantys 1301 ūkių informaciją, panaudoti analizei. Skirtumams tarp išskirtų ūkių grupių identifikuoti taikytas Kruskal-Wallis testas.

Rezultatai. Išanalizuota mokslinė literatūra, atskleidžianti

smulkių šeimos ūkių svarbą, siekiant žemės ūkio darnumo Europoje: išryškintas šių ūkių vaidmuo ekologiniu, biologinės įvairovės išsaugojimo požiūriu. Žemės ūkio darnumas buvo vertintas makro ir mikro lygmeniu, atsižvelgiant į Europos Sąjungoje vykdomos politikos tikslus. Lietuvos žemės ūkio vertinimo rezultatai pateikti pagal tris pagrindines (ekonominę, aplinkos ir socialinę) dimensijas, atsižvelgiant į Lietuvos žemės ūkio strateginius dokumentus. Atskleistos Lietuvoje smulkių šeimos ūkių darnumo stipriosios ir silpnosios pusės, atlikta kitų dydžių grupių ūkių rezultatų lyginamoji analizė.

Išvados. Smulkūs šeimos ūkiai yra vieni svarbiausių įdarbinant save ir sukuriant darbo vietas savo šeimos nariams. Šie ūkiai svarbūs aplinkosauginiu požiūriu: labiausiai prisideda prie biologinės įvairovės išsaugojimo, juose mažiau naudojama trąšų. Ekonominiu požiūriu šiuose ūkiuose sukuriama mažai pridėtinės vertės, tenkančios metiniam darbo vienetui, taip pat mažos šeimos ūkių pajamos, tenkančios šeimos metiniam darbo vienetui.

ŽEMDIRBIŠKŲJŲ PROFESIJŲ STUDIJŲ UNIVERSITETE PASIRINKIMO VEIKSNIAI IR MOTYVAI

Audrius Gargasas, Giedrė Giedraitytė

VDU Žemės ūkio akademija

Modernizuojamame ir inovacijomis grįstame žemės ūkio versle vis svarbesni tampa išsilavinę ir kvalifikuoti darbuotojai. Pagal 2017 m. pateiktas Lietuvos darbo biržos tendencijas ir ateities prognozes, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą jaučia 54 proc. Lietuvos darbo biržos apklaustų žemės ūkio sektoriuje veikiančių įmonių.

2016 metais atlikto tyrimo duomenys rodo, kad 2021 – 2024 m. visam žemės ūkio sektoriui vidutiniškai kasmet reikės 1864 specialistų ir kvalifikuotų darbininkų, iš kurių 11 proc. su magistro išsilavinimu, 26 proc. – su universitetiniu bakalauro išsilavinimu, 9 proc. – su koleginiu išsilavinimu ir 54 proc. kvalifikuotų darbininkų. Analizuojant 2014–2018 m. stojančiųjų į žemdirbiškųjų profesijų universitetines bakalauro studijas skaičių, matomas aiškus mažėjimas. Tai paskatino gilintis į veiksnius, darančius poveikį žemdirbiškųjų profesijų studijų pasirinkimo procesui.

Problema. Kokie veiksniai ir motyvai skatina pasirinkti žemdirbiškųjų profesijų studijas?

Darbo tikslas. Atskleisti žemdirbiškųjų profesijų studijų pasirinkimo veiksnius ir motyvus.

Tyrimo metodika. Iškelta problemai tirti ir teoriniams bei praktiniams rezultatams gauti naudoti tokie tyrimo metodai: Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, apibendrinimas ir lyginimas, tyrimui buvo naudotas anketinės apklausos metodas, modeliavimas ir grafinis rezultatų vaizdavimas. Tyrime tirti trijų profesijų – agronomijos, miškininkystės ir žemės ūkio mechanikos inžinerijos studentai. Buvo apklausti 287 studentai, kurie sudarė 57,5 proc. visų nuolatinių studijų studentų. Tyrimas vykdytas 2019 m. sausio – vasario mėnesiais. Anketoje buvo panaudotas Likerto nuomonių vertinimo metodas. Tyrimo duomenys buvo analizuojami statistiškai, sisteminami ir apibendrinami.

Rezultatai. Lyginant 2014 ir 2018 metų priėmimo rezultatus, VDU Žemės ūkio akademijoje stojančiųjų skaičius sumažėjo 82,9 procentais arba 785 studentais. Tad galima daryti išvadą, jog žemdirbiš-

kųjų profesijų studijų pasirinkimas smuko labai smarkiai. Reikėtų atkreipti dėmesį bei reaguoti į šį faktą, nes jeigu ši tendencija išliks, greitai metu Lietuvoje išryškės kvalifikuotų žemės ūkio specialistų trūkumas.

Išanalizavus teorinius veiksnius ir motyvus, darančius poveikį studijų pasirinkimui buvo parengta metodika ir atlikta agronomijos, miškininkystės ir žemės ūkio mechanikos inžinerijos dieninių studentų studijų pasirinkimo veiksnių ir motyvų tyrimai. Tyrime buvo siekiama išsiaiškinti ar studijų pasirinkimas buvo planuotas, kokie socialiniai, profesiniai – asmeniniai, atsitiktiniai ar universiteto veiklos veiksniai darė didžiausią poveikį profesijų pasirinkimui, taip pat anketos pabaigoje buvo norima paklausti ar studentai jaučiasi patenkinti pasirinkimu.

Išvados. Nustatyta, kad net 70 proc. žemdirbiškųjų profesijų studentų yra kilę iš mažesnių Lietuvos miestelių arba kaimiškųjų vietovių. Paaiškėjo, jog agronomijos ir žemės ūkio mechanikos inžinerijos studijų programose per 80 proc. respondentų savo aplinkoje turi ūkininkaujančių žmonių; miškininkystės studijų programoje respondentų turinčių savo aplinkoje ūkininkaujančių žmonių yra apie 54 proc., o savo aplinkoje neturinčių sąsajų su ūkine veikla – 46 proc. Žemdirbiškųjų profesijų studentų pagrindinis socialinių motyvų veiksnys buvo – „Galimybė įgyti aukštojo mokslo diplomą“, profesinių – asmeninių motyvų grupėje svarbiausias buvo „Meilė gamtai ar technikai“, atsitiktinių motyvų grupėje kiek didesnę įtaką apsisprendimui studijuoti darė pozityvūs studijuojančių ar jau universitete studijavusių draugų, giminaičių ar pažįstamų atsiliepimai. Analizuojant universiteto veiklą įtaką specialybės pasirinkimui, akivaizdus lyderis šioje grupėje buvo „Pozityvūs atsiliepimai iš studijuojančių šią specialybę“ veiksnys. Taip pat pastebėtas labai mažas dėstytojų įtraukimas į stojančiųjų motyvavimo procesą, jų bendravimo su gamtos ir fizinių mokslų mokytojais mokyklose trūkumas.

KLAIPĖDOS MIESTO SMULKIOJO VERSLO KONKURENCINGUMO STIPRINIMAS

Algirdas Giedraitis, Audronė Ispiryan

Klaipėdos universitetas

Smulkiojo verslo plėtra labai lemia rinkos ekonomikos konkurencingumą, kadangi turi lemiamą įtaką naujų darbo vietų kūrimui. Smulkiųjų įmonių kompaktiškumas, nedidelis darbuotojų skaičius bei kapitalas, leidžia greitai reaguoti į rinkos pokyčius. Šio verslo efektyvumas ir sėkmingas darbas priklauso nuo gebėjimo sėkmingai konkuruoti rinkoje. Didėjant smulkiojo verslo konkurencijai įmonėms išlikti tampa vis sudėtingiau. Klaipėdos mieste turimo potencialo išnaudojimo stoka trukdo sėkmingai konkuruoti rinkoje. Klaipėdoje neskiriama pakankamai dėmesio smulkiojo verslo konkurencingumui stiprinti.

Tikslas. Nustatyti Klaipėdos miesto smulkiojo verslo konkurencingumo stiprinimo problemas.

Metodika. Atliktas žvalgybinis kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa. Tyrimui atrinktos smulkiosios įmonės (iki 10 darbuotojų) pagal Klaipėdos miesto smulkiųjų įmonių sąrašą. Respondentai – Klaipėdos miesto smulkiųjų įmonių vadovai. Apklausoje dalyvavo vadovai iš smulkių 124 įmonių, kurie sutiko atsakyti į anketose pateiktus teiginius. Anketoje pateikta 18 uždaro tipo teiginių apie inovacijų įgyvendinimo, verslo plėtros, investicijų pritraukimo ir verslo nesėkmės priežastis. Tyrimas atliktas 2018 metais spalio mėnesį.

Rezultatai. Didžiausios problemos, smulkiojo verslo įmonėms, įgyvendinančioms inovacijas, yra šios: papildomo finansavimo trūkumas – 42,5%; informacijos stoka – 27,2%; žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos problemos – 17,6%; netinkama mokesčių sistema – 7,6% ir kt. – 5,0. Smulkiojo verslo plėtrą stabdo: informacijos stoka – 38,3%; finansinių išteklių trūkumas – 22,1%; nepakankamas Klaipėdos miesto administracijos dėmesys smulkiąjam verslui – 20,3%; nepakankama žmogiškųjų išteklių kvalifikacija 12,0% ir kt. 7,3%. Pagrindiniai trukdžiai pritraukti investicijas yra: informacijos stoka apie verslo galimybes ir finansinę paramą – 55,6%; per didelė mokesčių našta – 29,0%; papildomo investavimo trūkumas – 10,4% ir kt. – 5,2%. Dažnos smulkiojo verslo nesėkmės priežastys yra: didelė rizika smulkiųjų įmonių veikloje – 48,2%; nepakankamas konkurentų įvertinimas – 33,3% ir kt. – 18,5%.

Nustačius Klaipėdos miesto smulkiųjų įmonių konkurencingumo stiprinimo problemas, rezultatai parodė, kad smulkiųjų įmonių konkurencingumas yra per mažas ir stiprintinas.

Išvados. Smulkiosios įmonės siekdamos išlikti rinkoje turi panaudoti visus savo pranašumus, kūrybinį bei intelektualinį potencialą. Daugiausia problemų konkurencingumo stiprinimui yra dėl informacijos trūkumo apie Klaipėdos miesto strategiją bei plėtrą, netinkama mokesčių sistema kuri didina administravimo išlaidas, smulkaus verslo papildomo finansavimo šaltinių stoka, nepakankama žmogiškųjų išteklių kvalifikacija, nepakankamas Klaipėdos miesto administracijos dėmesys smulkiam verslui. Informacijos trūkumas smulkiųjų įmonių sektoriuje lemia tam tikrus sunkumus ir barjerus siekiant nuolat sekti rinką bei daryti tam tikrus sprendimus: vystyti arba keisti įmonės veiklos profilį, gerinti įmonių inovacinę veiklą, skirti investicijas į žmogiškuosius išteklius. Smulkiajam verslui turint daugiau žinių apie rinką ir konkurentus sumažėtų išlaidos apsirūpinant ištekliais ir mažintų lėšų praradimą. Siekiant pašalinti šias problemas, rekomenduojama keisti informacijos sklaidos būdus ir metodus apie Klaipėdoje vystomus projektus ir galimybes smulkiajam verslui juose dalyvauti bei papildomo finansavimo galimybes.

AGRARINĖS RINKOS PLĖTROS GLOBALINĖS ASIMETRIJOS

Глобальные асимметрии развития аграрного рынка

Olha Yatsenko, Diana Butova

Kijevo nacionalinis ekonominis universitetas, Ukraina

Проблема продовольственной безопасности усилилась в XXI в. вследствие динамизации глобальных и торгово-интеграционных процессов, актуализировалось возникновение противоречий и асимметрий экономического развития. Эти процессы имеют достаточно неоднозначный характер, ведь осуществляют различное влияние на страны, в зависимости от уровня их экономического развития. Такие дисбалансы привели к возникновению асимметрий развития мирового рынка агропродовольственной продукции.

Целью работы является раскрытие ключевых характерных признаков проявления асимметричного развития мирового рынка агропродовольственной продукции и обоснование механизмов достижения равновесия.

Методика. Проведен обзор научной литературы; проанализированы статистические отчеты и программы развития глобальных международных институций; определены подходы к нивелированию негативного влияния асимметрий развития аграрного рынка.

Результаты. В результате исследования определено, что основными из них являются: асимметрии в объемах производства и спроса на агропродовольственную продукцию; территориальная асимметрия производства и потребления продукции в мире; асимметрии в объемах платежеспособного спроса населения на продукты питания; асимметрии в объемах потребления основных продуктов питания странами мира; асимметрии в обеспечении населения сбалансированным пищевым рационом в применении интенсивных и экстенсивных методов ведения сельского хозяйства; асимметрии в применении инновационных методов развития аграрного сектора; асимметрии в мировой торговле аграрной продукцией; асимметрии в сфере институциональной базы производства и торговли на аграрном рынке в отдельных регионах и странах; нестабильность мировых и внутренних цен на

агропродовольственную продукцию в различных регионах мира; асимметричность в уровнях развития рынков стран или регионов; асимметрии в развитии глобального агропродовольственного рынка (неравномерность в производстве, экспорте и импорте аграрной продукции различными регионами). Об асимметричности развития регионов мира свидетельствует дисбаланс в объемах производства – основными производителями агропродовольственной продукции являются страны Азии и Южной Америки; экспорте и импорте – основными экспортерами и импортерами являются страны Европейского региона; в потреблении – население высокоразвитых стран потребляет значительно большее количество килокалорий по сравнению с населением наименее развитых стран мира; в поступлении прямых иностранных инвестиций в агропродовольственный сектор региона – агропродовольственный сектор стран Американского региона получает значительно большие объемы прямых иностранных инвестиций, чем другие регионы мира.

Вывод. Обосновано, что среди основных механизмов преодоления асимметричности развития агропродовольственного рынка наиболее эффективной является деятельность международных организаций, в частности, Группы Всемирного Банка, ФАО и ОЭСР, путем разработки и реализации локальных и глобальных проектов и программ. Для преодоления угроз и рисков целесообразным является создание международных инициатив поддержки отраслей сельского хозяйства, аграрных предприятий различных организационно-правовых форм. Эффективным механизмом нивелирования негативного влияния асимметрий является уменьшение неравенства в экономическом развитии отдельных регионов и стран посредством реализации программ их развития.

KAINŲ POKYČIUS LEMIANTYS VEIKSNIAI LIETUVOS MORKŲ RINKOJE

Nelė Jurkėnaitė

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

2007 m. prasidėjusi žemės ūkio ir maisto produktų kainų krizė išryškino, kad trūksta žinių, kurios paaiškintų kainų pokyčius tiekimo grandinėje. Tyrimai rodė, kad to paties žemės ūkio ir maisto produkto kainos buvo skirtingos, priklausomai nuo nagrinėjamos šalies ir pasirinkto tyrimo periodo. Skirtingų šalių rinkoms būdingi unikalūs kainų pokyčius lemiančių veiksnių rinkiniai. Šių veiksnių nustatymas yra kritinis neefektyvių rinkų problemų sprendimui.

Problema. Kokie veiksniai daro įtaką Lietuvos morkų rinkos kainų pokyčiams?

Darbo tikslas. Ištyrus Lietuvos morkų gamybos ir užsienio prekybos pokyčius bei rinkos kainų sąveiką vietinės produkcijos tiekimo grandinėje, pasiūlytos svarbiausių kainų pokyčių lemiančių veiksnių valdymo kryptys.

Tyrimo metodika. Remiantis mokslinės literatūros analize, išskirti svarbiausi veiksniai, kurie daro įtaką kainų svyravimui žemės ūkio produkcijos rinkose. Taikant lyginamosios ir grafinės analizės būdus ištirti 2011–2017 m. Statistikos departamento ir ŽŪIKVC antriniai duomenys bei nustatyti esminiai kainų pokyčius lemiantys veiksniai. Pasitelkiant ekonometrines technikas (Eagle-Granger ir Granger priklausomybės testai) ištirti ryšiai kainų tiekimo grandinėje.

Rezultatai. Nagrinėtu laikotarpiu auginamų morkų plotai sumažėjo ketvirtadaliu, o derliai trečdaliu. Tyrimas parodė, kad svarbiausi pokyčius lemiantys veiksniais – oro sąlygos ir 2014 m. Rusijos Federacijos sprendimas dėl ES kilmės daržovių importo draudimo. Analizuojamu laikotarpiu eksportuojamos produkcijos apimtis sumažėjo 2 kartus, o morkų eksporto struktūra pasikeitė iš esmės. Reeksportuojamos produkcijos dalis struktūroje sumažėjo nuo 57,2 iki 10,5 proc., vyraujančią vietinių gamintojų orientaciją į Rusijos rinką pakeitė labiau diversifikuotas partnerių tinklas orientuotas į ES prekybos partnerius, pasikeitė vidutinė eksportuojamos produkcijos kaina.

Vidaus rinkoje struktūrinis lūžis morkų kainų duomenų eilutėje po embargo atsirado tik 2015 m. mažmeninėje prekyboje. 2011–2017

m. morkų kainų Eagle-Granger testas parodė, kad tarp gamintojo ir mažmeninės prekybos kainų Lietuvoje egzistuoja ilgalaikė priklausomybė, tai yra šalies rinka yra veiksminga ilgalaikėje perspektyvoje. Tačiau Granger priklausomybės testas parodė, kad trumpalaikėje perspektyvoje mažmeninės prekybos kainos daro įtaką gamintojo kainoms.

Išvados. Vietinių morkų rinka yra veiksminga ilgalaikėje perspektyvoje, nes kainų pokyčiai yra tarpusavyje susiję. Tačiau trumpalaikėje perspektyvoje mažmeninė prekyba daro įtaką gamintojų kainų formavimui, ir priemonės, nukreiptos į šią kainų valdymo kryptį, yra aktualios. Problema gali būti sprendžiama, įgyvendinant priemones, skirtas mažinti prekybos tinklų galią šalies rinkoje. Kita perspektyvi valdymo kryptis yra susijusi su užsienio prekybos strategija. Rekomenduojama nuolat stebėti šalies pavienių žemės ūkio ir maisto produktų rinkų eksporto struktūrą ir kryptingai taikyti pagalbos priemones, kurios padėtų diversifikuoti užsienio prekybos partnerių tinklą bei suteiktų gamintojams žinių ir priemonių, leidžiančių nuolat užmegzti kontaktus su naujais partneriais skirtingose šalyse.

LIETUVOS MELIORACIJOS STATINIŲ FINANSINIŲ IŠTEKLIŲ VERTINIMAS IR SIŪLYMAI FINANSAVIMUI GERINTI

Irena Kriščiukaitienė, Virginia Namiotko

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Melioracijos statinių techninės būklės blogėjimas ir nepakankamas melioracijos finansavimas svarbus Lietuvoje ir tampa aktualia tyrimų tema.

Problema. Neištirta melioracijos statinių finansavimo situacija, trūksta siūlymų naujiems finansavimo instrumentams.

Darbo tikslas. išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos melioracijos statinių finansinius išteklius bei pateikti siūlymus finansavimui gerinti.

Tyrimo metodika. Tyrimas atliktas, taikant mokslinės literatūros ir statistinės informacijos bei antrinių duomenų sisteminės analizės ir ekspertinio vertinimo metodus. Darbe naudoti Žemės ūkio ministerijos, Valstybės įmonės „Valstybės žemės fondas“, Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos statistiniai duomenys ir oficialioji informacija. Pagal normatyvines numatomų perduoti valstybei priklausančių melioracijos statinių priežiūros, remonto ir rekonstrukcijos darbų kainas apskaičiuotas lėšų poreikis pagal savivaldybes ir vienam sausinamos žemės hektarui.

Rezultatai. Darbe tiriama esama melioracijos statinių finansavimo situacija ir jos įtaka melioracijos statinių būklei, nagrinėjama pastarojo dešimtmečio melioracijos statinių finansavimo išteklių raida, išteklių struktūros pokyčiai. Be to, pateikiami finansavimo modeliai, steigiant fondą melioracijos remontui, priežiūrai ir rekonstrukcijai. Modeliai nagrinėti atskleidžiant Fondo lėšų kaupimo principus, disponavimo ir tvarkymo aspektus. Atskleidžiamos melioracijos statinių finansavimo pertvarkymo galimybės pasitelkiant naujus potencialius finansavimo instrumentus: melioracijos sistemų naudotojo mokestį, vietinę rinkliavą, žemės mokesčio specialiąją dalį, melioracijos statinių/sistemų naudotojų asociacijų nario įmokas melioracijai, melioracijos statinių naudotojų bendrijos nario įmokas.

Išvados. Apskaičiuotas lėšų poreikis melioracijos statiniams 2017 m. duomenimis sudaro apie 1,57 mlrd. Eur (su PVM). Dėl didelio lėšų poreikio šią sumą reikėtų paskirstyti 20–25 m. laikotarpiui. Tokiu atveju metinis lėšų poreikis būtų 78,5–62,8 mln. Eur arba 32–25 Eur/ha melioruotos žemės. Perduotų valstybei priklausiusių bendro naudojimo melioracijos statinių priežiūros, remonto ir rekonstrukcijos finansavimo išteklių poreikio skirtingose savivaldybėse analizė leidžia teigti, kad bendro naudojimo melioracijos statinių naudos gavėjams gali tekti skirtingo dydžio finansinė našta. Jos išlyginimui galėtų būti skiriama valstybės pagalba.

RECONFIGURATION OF INVESTING PRINCIPLES: APPROACH OF INSTITUTIONAL INVESTORS TO ECOLOGY, SOCIAL AND GOVERNANCE ISSUES

Natalia Kuznetsova, Zhanna Pisarenko

St. Petersburg State University

Problem statement. Global initiatives of international organizations, such as the UN Global Compact, the UN Sustainable development Goals, the Paris agreement on climate (The Paris Agreement) demonstrate the increasing importance of the principles of sustainable development in the activities of companies and corporations in different sectors of the economy among all developed countries. These global initiatives demonstrating inspiration to sustainable development achievement on the macro- and micro-levels, demand from institutional investors to integrate the principles based on ESG (ecology, social responsibility, corporate governance) issues into their investment strategy. The most quantitatively and qualitatively essential institutional investors allocate funds to environmentally and society-friendly long-term projects, while providing an opportunity for their beneficiaries not only to make a profit on capital, but also to apply a significant positive contribution to the socio-economic development of society and environment. These tools have a huge potential for national and global sustainable economic development, but scholars and practitioners have to invent a mechanism for such projects financial provision needed for its implementation.

The hypothesis of the study: institutional investors represented by pension funds and insurance corporations, could become a mechanism for financing sustainable economic development.

The goal of the study is to observe main risks and chances associated with the formation of new investment opportunities for pension funds and insurance companies. The risks are caused, first of all, by the lack of a unified approach of regulatory bodies to the understanding of sustainable investments, insufficient development of methods for assessing projects for compliance with the principles of sustainable development.

Methods and methodology of the study. Reconfiguration of investing principles needs tools for assessing of companies for compli-

ance with the sustainable development goals, and thus to determine the possibility of responsible investment, the development of financial products and services focused on sustainable investment – the family of international indices DJSI (Dow Jones Sustainability Indices) and a series of indices FTSE4Good.

Results and discussion. So far, neither in developed nor and fast-growing emerging economies, an effective model of responsible investment has been proposed, since the process of forming a theoretical model and its practical implementation has not yet been completed. In this context, the research proposes the author's interpretation of the concepts of socially responsible investment based on the analysis of the world's best practices in the field of sustainable development.

Conclusion. The proposed mechanism of specific institutional investors (pension funds and insurance companies) behavior allows reaching micro-level sustainable development strategy of responsible investment in any country of the world economy.

ENERGETIKOS TECHNOLOGIJOS VISUOMENĖJE IR (NE)NORAS MOKĖTI: „MAŽOJI RENOVACIJA“

Ignas Mikalauskas, Justas Štreimikis
Vilniaus universitetas

Norint suprasti kokios yra energetikos technologijos, kur jos labiausiai atsispindi visuomenėje ir kokia yra viso to finansinė situacija, yra paimamas dažniausiai Lietuvoje pasitaikantis ir vienas iš jautriausių bei daugiausia diskusijų keliantis klausimas – daugiabučio namo renovacija. Daugiabučio namo renovacija yra atliekama už kiekvieno jame esančio gyventojų finansus, todėl ne vienas dvejoja ar verta įsipareigoti ir pasiryžti renovuoti dar sovietmečiu statytą daugiabutį namą. Neretai yra atliekamos finansinės studijos bei kiti rinką apibrėžiantys tyrimai, bet kiek rečiau yra atsižvelgiama į tai ko nori patys daugiabutyje esantys gyventojai – jų noras arba nenoras mokėti už renovaciją per ekonominę, aplinkosauginę ir socialinę prizmes.

Problema. Kokie veiksniai sąlygotų gyventojų norą mokėti už daugiabučio namo renovaciją?

Darbo tikslas. Atskleisti pagrindinius veiksnius lemiančius daugiabučio namo gyventojų energetikos technologijų priimtinumą ir norą už jas mokėti.

Tyrimo metodika. Išanalizuota visuomeniniu pagrindu ir socialinėm normom bei ekonominiams tyrimais paremta literatūra, teisinė ir įstatyminė duomenų bazė. Taikomas pusiau standartizuotas interviu su dalyviais – daugiabučių namų gyventojais Kauno ir Klaipėdos miestuose.

Rezultatai. Pagrindiniai klausimai, vyraujantys kalbant apie renovaciją daugiabučiuose namuose yra kiek tai kainuos, per kiek laiko atsipirks ir kokią naudą iš to gaus gyventojas. Didžioji dauguma apklaustų daugiabučių namų gyventojų pagrindinius faktorius nurodė kaip baimę finansiškai įsipareigoti, nežinojimą apie atliekamo darbo kokybę, sociologinį įsitikinimą, kad tai yra apgaulė ir jokios naudos neatneša. Labai nedidelė gyventojų dalis teigė, kad žino ir supranta kokie yra finansiniai įsipareigojimai, kad tokiu būdu yra visų pirmiausia sutaupomas didelis kiekis paskirstomos šilumos dėl ko yra ji sutaupoma bei tausojama gamta.

Didelę koreliaciją tarp atsakymų turėjo priklausomybė nuo to,

ar gyventojų namas yra renovuotas ar ne. Teigiami atsakymai apie finansinę ir aplinkosauginę naudą dažniau buvo siejami su renovuotų gyventojų daugiabučiais namais, o sociologiniai įsitikinimai ir baimės apie neigiamas pasekmes ir mentalitetas nenoras mokėti už nieką stipriau atsispindėjo nerenovuotų namų gyventojų pateiktuose atsakymuose. Taip pat ryškiai pastebima, kad gyventojai, kurie turi ar turėjo ir naudojami ar naudojami paprastomis ar išmaniomis energetikos technologijomis, ar naudoja mikrogeneracijos technologijas yra linkę į pozityvius ir optimistiškus atsakymus, lemiančius teigiamus aplinkosauginius, ekonominius ir sociologinius veiksmus.

Vienas iš nagrinėjamų bei apklausiamų įstatyminės bazės klausimų buvo Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. XIII-498 Parama daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) arba dar vadinama kaip „Mažoji renovacija“. Kadangi 2019 m. kovo 14 d. buvo paskelbta šio įstatymo pataisa, kurioje nuo 2020 m. sausio 1 d. leidžiama (pagal tam tikrus kriterijus) renovuoti ne visą namą, bet tik namo šilumos punktą, apklausiami daugiabučio namo gyventojai pateikė teigiamą atsakymą bei nurodė, kad dalinės namo renovacijos (šilumos punkto), kuri yra žymiai pigesnė nei pilna, norėtų labiau, o tai ekonomiškai atneša didesnę naudą, kuri pasireiškia mažesniais šilumos energijos paskirstymo kiekiais.

Išvados. Daugiabučių namų renovacija bei naujų energetikos technologijų įdiegimas atneša teigiamą ekonominę, aplinkosauginę ir socialinę naudą, bet noras už tai mokėti ir nuomonė apie ją netolygiai pasiskirsto tarp gyventojų priklausomai nuo sociologinių faktorių. Lietuvos Respublikos įstatyminė bazė yra numachiusi daug priemonių, leidžiančių pasinaudoti valstybės skiriamomis lėšomis dėl daugiabučio namo renovacijos atlikimo, tačiau tarp didžiosios daugumos apklaustų gyventojų tokia informacija buvo labai silpnai pasisklidusi.

RINKŲ LIBERALIZAVIMAS IR KLIMATO KAITA

Asta Mikalauskienė, Dalia Štreimikienė

Vilniaus universitetas

Vykstantys gamtos pokyčiai, tokie kaip išmetamųjų dujų sukeliamas šiltnamio efektas, vidutinės temperatūros padidėjimas, ko pasekmėje stebimas jūros lygio pakilimas, šiuo metu įgauna pagreitį ir nuolatos stiprėja. Planetoje vyksta negrįžtantys procesai, kuomet mus supanti aplinka nebegali absorbuoti dėl žmonijos veiklos susidarančios ir nuolatos į atmosferą išmetamos taršos. Rinkos dėsniais paremta globali ekonomika, liberalizuota tarptautinė prekyba didina veiklos riziką gamtinės aplinkos ir gyvybės išlikimo požiūriu.

Problema. Kokį poveikį šalims ir klimato kaitos procesams daro laisvoji prekyba ir rinkų liberalizavimas?

Darbo tikslas. Nustatyti ekonominio ir socialinio prekybos liberalizavimo padarinius.

Tyrimo metodika. Išanalizuota ir susisteminta mokslinė literatūra klimato kaitos ir rinkų liberalizavimo klausimais. Atlikta analizė apie tai kaip prekybos liberalizavimas skatina žalos aplinkai augimą išsivysčiusiose ir besivystančiose šalyse.

Rezultatai. Politikos formuotojai susiduria su iššūkiu nustatyti, koks būdas geriausiai atitinka jų politinę ekonomiką, institucinius apribojimus ir pradines prekybos sąlygas. Įvairių šalių patirtis, susijusi su reformų laiko ir tempo skirtumais, yra akivaizdi. Skirtingos šalys atveria atskirus sektorius skirtingu greičiu (pvz., Bangladešas ir Indija); kitos šalys pasiekė dalinį liberalizavimą nustatydami eksporto sritis (pvz., Kinija ir Mauricijus); o kitos kartu vienašališkai vykdo prekybos reformas (pvz. Estija), dalyvaudamos regioninėse prekybos sutartyse (pvz., Meksika ir Vidurio ir Rytų Europos šalys, kurios dabar yra Europos Sąjungos narėmis).

Tarptautinės prekybos liberalizavimas buvo pagrindinis sėkmingų augimo strategijų elementas. Tačiau laisvosios prekybos sąlygų taikymas skirtinguose pasaulio regionuose turėjo skirtingas pasekmes. Vienos šalys, atvėrusios savo rinkas laisvajai prekybai, stipriai pajuto teigiamus ekonomikos pokyčius o prekybos kliūčių mažinimas daugeliui šalių padėjo didinti našumą ir augimą. Tačiau tuo pačiu metu kitos šalys neturėjo teigiamo rinkų liberalizavimo poveikio todėl, kad pre-

kybos kliūčių mažinimas yra tik viena iš priemonių, kuri yra reikalinga šalims išplėsti savo dalyvavimą tarptautinėje prekyboje ir iš to turėti naudos. Kitas svarbus momentas, kuris paaiškina skirtingą rinkų atvėrimo arba laisvosios prekybos poveikį šalims yra tai, kad tarptautinė prekyba yra galimybė, o ne garantija. Per pastaruosius keletą dešimtmečių įgyta patirtis rodo, kad bandoma pakoreguoti rinkos nesėkmės, kurios tapo nepaprastai brangios.

Prekybos liberalizavimo poveikis ne visada yra teigiamas. Manoma, kad prekybos reformos ateityje turės neigiamų pasekmių, nes daugumoje visuomenių santykiai tarp turtingųjų ir neturtingų gyventojų yra nepaprastai sudėtingi. Turtingai gyvenanti visuomenės klasė sėkmingiau panaudojo laisvosios prekybos sąlygas savo pačių naudai. Net ir tais atvejais, kai prekybos politika mažina skurdą, pagrindinė pajamų paskirstymo problema yra ta, kad šalys turi padėti žmonėms pereiti iš importuojančių sektorių į besiplečiančius eksportuojančius sektorius.

Išvados. Empirinis prekybos liberalizavimo poveikio tyrimas patvirtino teiginį, kad prekybos liberalizavimas nesuteikė valstybėms didelės arba lauktos ekonominės naudos, kai kurios prekybos reformos lėmė ekonomikos žlugimą ir deindustrializaciją. Aplinkosaugos prekių, kurių gamybai naudojami perdirbti arba ekologiški produktai bei atsinaujinanti elektros energija, liberalizavimas galėtų padėti klimato kaitos švelninimui panaikinant tarifus bei netarifines kliūtis rinkoje. Laisvoji prekyba padidina šalių pajamas, dėl to atsiranda masto ir technikos efektai, kurie atsveria vienas kitą, todėl grynasis poveikis aplinkai priklauso nuo poveikio sudėties. Prekybos liberalizavimas skatina žalos aplinkai augimą skurdesnėse šalyse.

INVESTICINĖS PARAMOS POVEIKIO DARBO PRODUKTYVUMUI LIETUVOS ŪKININKŲ ŪKIUOSE VERTINIMAS

Virginia Namiotko, Aistė Galnaitytė, Tomas Baležentis

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Investicinė parama, skirta ūkių produktyvumui didinti, yra viena iš svarbiausių Europos Sąjungos (ES) valstybių narių kaimo plėtros programų priemonių. Analizuojant mokslinę literatūrą investicinės paramos poveikio darbo produktyvumui tema, matyti, kad atskiri tyrimai nepateikia vienareikšmio atsakymo į šį klausimą ir netgi vieni kitiems prieštarauja. Šiuo metu investicinės paramos poveikio vertinimas yra ypač svarbus. Labiausiai tai sąlygoja ES prasidedanti diskusija dėl Bendrosios žemės ūkio politikos po 2020 metų prioritetų ir tobulinimo reikmių bei poreikis efektyviai naudoti ES paramos lėšas ir sukurti kuo didesnę pridėtinę vertę.

Tyrimo tikslas – įvertinti investicinės paramos poveikį darbo produktyvumui Lietuvos ūkininkų ūkiuose.

Tyrimo metodika. Investicinės paramos poveikiui darbo produktyvumui Lietuvos ūkininkų ūkiuose vertinti buvo naudojamas panašiausių atvejų analizės (angl. *propensity score matching analysis*) metodas. Kiekvienam į tikslinę grupę patekusiam ūkiui siekiant priskirti ūkį, kuris pagal investicines priemones negavo paramos, buvo naudojamas „artimiausio kaimyno“ (angl. *nearest neighbour*) metodas. Tyrime buvo remiamasi prielaida, kad ūkių charakteristikos t laikotarpiu turi įtakos tikimybei dalyvauti investicinėse priemonėse $t+1$ laikotarpiu ir galiausiai darbo produktyvumui $t+2$ laikotarpiu. Tikslui pasiekti buvo naudojami Ūkių apskaitos duomenų tinklo duomenys. Imtis buvo sudaryta iš 2007–2012 metų duomenų. Imties dydis – 284 ūkininkų ūkiai.

Išvados. Tyrimas neparodė statistiškai reikšmingo investicinės paramos poveikio darbo produktyvumui Lietuvos ūkininkų ūkiuose. Iš vienos pusės, tokius tyrimo rezultatus galėjo lemti taikytos metodikos trūkumai (pvz., per trumpas laikotarpis nuo paramos suteikimo). Tačiau iš kitos pusės, šie rezultatai gali būti pernelyg didelių investicijų ir neefektyvaus kapitalo panaudojimo požymis. Todėl reikalingi tolesni tyrimai, siekiant rengti ir įgyvendinti efektyvią žemės ūkio modernizavimui skirtą ekonominę politiką.

VEIKSNIAI, LEMIANTY DARBUOTOJŲ PASIPRIEŠINIMĄ ORGANIZACIJOJE DIEGIAMOMS INOVACIJOMS

Julius Paulikas

Klaipėdos universitetas

Įmonėms, siekiančioms būti konkurencingoms tarptautinėje rinkoje, būtina diegti inovacijas savo kasdienėje veikloje. Verslo inovacijos susiduria su daugybe iššūkių, vienas iš jų – neigiamas darbuotojų požiūris į įmonėje diegiamas inovacijas ir pasipriešinimas joms. Ne vienas mokslininkas pabrėžia, kad darbuotojų pasipriešinimas pokyčiams yra vienas iš faktorių, kuris yra dažniausia inovacijos diegimo žlugimo priežastis. Tinkamas pokyčių planavimas sumažina neigiamas pokyčių pasekmes darbuotojams ir organizacijai. Neigiamą darbuotojų požiūrį į inovacijas sukeliančių veiksnių identifikavimas, šių veiksnių įvertinimas, atsižvelgiant demografinės socialines - charakteristikas, gali padėti organizacijoms sėkmingai suplanuoti ir įgyvendinti inovacijos diegimo organizacijoje procesą.

Problema. Kokie veiksniai sąlygoja darbuotojų pasipriešinimą organizacijoje diegiamoms inovacijoms?

Darbo tikslas. Identifikuoti veiksnius, darančius didžiausią įtaką neigiamam darbuotojų požiūriui į inovacijas.

Tyrimo metodika. Išanalizuota mokslinė literatūra ir atlikta viešojo keleivinio transporto įmonių grupės darbuotojų anoniminė anketinė apklausa raštu.

Rezultatai. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad darbuotojai neigiamai vertina inovaciją ir jos sukeltus pokyčius dėl šių priežasčių: rizika ir nežinomybė, baimė dėl savo kvalifikacijos ir būtinybės mokytis kažką naujo, baimė dėl darbo vietos ir padidėjusio darbo krūvio, nežinojimas ir neturėjimas pakankamai informacijos apie inovaciją bei jos sukeltus pokyčius, netinkama inovacijos diegimo vadyba, praeities sėkmė, noras neprarasti kažko vertingo, neteisingas pokyčio ir jo reikšmės suvokimas, įsitikimas, kad pokytis neturi jokios prasmės organizacijai, žema tolerancija pokyčiams. Skirtingų socialinių – demografinių charakteristikų darbuotojų nuomonės tyrimas apie šių veiksnių įtaką jų požiūriui gali būti efektyvus įrankis, tinkamai įgyvendinti inovacijos diegimo procesą organizacijoje.

Anketinės apklausos respondentų nuomonė apie neigiamą reak-

ciją į inovacijas lemiančius veiksnius reikšmingai skiriasi daugiausiai priklausomai nuo lyties, išsilavinimo bei įmonės, kurioje dirbama. Respondentės moterys daugiau akcentuoja įtraukimo į inovacijų procesą bei informacijos apie šį procesą veiksnius. Tuo tarpu žemesnį išsilavinimą turintys darbuotojai baiminasi prarasti darbo vietą, jiems inovacijų diegimas asocijuojasi su padidėsančiais kvalifikaciniais reikalavimais. Kuo aukštesnis darbuotojų išsilavinimas, tuo mažesnis jų negatyvus nusistatymas inovacijų atžvilgiu.

Išvados. Svarbiausi veiksniai, lemiantys neigiamą darbuotojų požiūrį į organizacijoje diegiamas inovacijas – nusistovėjusios tvarkos griuvimas, nauji kvalifikacijos ir įgūdžių reikalavimai, baimė dėl darbo vietos praradimo, nepakankamas informacijos kiekis, netinkamas vadovavimas inovacijos procesui, nepakankamas darbuotojų įtraukimas, materialinio paskatinimo stoka. Diegiant inovacijas organizacijose, būtina atsižvelgti į tai, kad moterys daugiau akcentuoja įtraukimo į inovacijų procesą bei informacijos apie šį procesą veiksnius, žemesnį išsilavinimą turintys darbuotojai labiau baiminasi prarasti darbo vietą. Kuo aukštesnis darbuotojų išsilavinimas, tuo mažesnis jų negatyvus nusistatymas inovacijų atžvilgiu.

DARNAUS VYSTYMOŠI TIKSLŲ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS VERSLO SOCIALIAI ATSAKINGOSE ORGANIZACIJOSE

Jurgita Paužuolienė¹, Ligita Šimanskienė²

¹ Klaipėdos valstybinė kolegija, ² Klaipėdos universitetas

Darnaus vystymosi tikslas – patenkinti šiandienos kartų poreikius pavojaus ateities kartų galimybei tenkinti savo reikmes. 2015 m. rugsėjo 25 d. Jungtinių Tautų (JT) Viršūnių susirinkime, kuriame dalyvavo daugiau nei 150 valstybių ir vyriausybių vadovų, buvo patvirtinti Darnaus vystymosi tikslai (DVT). Darnaus vystymosi iki 2030 darbotvarkės, kurią JT narės, tarp jų ir Lietuva, išpareigojo įgyvendinti per 15 metų. Darbotvarkėje paskelbta 17 darnaus vystymosi tikslų ir 169 uždaviniai. Darnaus vystymosi tikslai pakeitė iki tol galiojusius Tūkstantmečio vystymosi tikslus, orientuotus daugiausia į besivystančias šalis. Naujieji tikslai skirti visoms šalims ir apima tris pagrindinius darnaus vystymosi aspektus – ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį. Šiais tikslais siekiama naikinti skurdą ir nepriteklių, įgyvendinti žmogaus teises, daugiausia dėmesio skiriant: žmogaus orumui; regioniniam ir pasauliniam stabilumui; sveikai planetai; teisingoms ir atsparioms visuomenėms; klestinčiai ekonomikai. Šios darbotvarkės įgyvendinimas priklausys nuo įgyvendinimo detalių ir nuo to, koku mastu, jei jos bus veiksmingai įgyvendintos, imsis priemonių visa visuomenė ir atskiros organizacijos, kad būtų įteisinta pasaulinė moralinė atsakomybė reaguoti į pasaulines problemas. LR Aplinkos ministerija kartu su kitomis ministerijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis bei LR Vyriausybės kanceliarija išskyrė keturias Lietuvai prioritetines sritis: socialinės atskirties ir skurdo mažinimas (1 DVT ir 10 DVT); sveika gyvensena (3 DVT); energetinis efektyvumas ir klimato kaita (7 DVT ir 13 DVT); darnus vartojimas ir gamyba (12 DVT).

Problema. Kokius darnaus vystymosi tikslus Lietuvos socialiai atsakingos verslo organizacijos integruoja į savo veiklą?

Darbo tikslas. Išanalizuoti darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimą Lietuvos socialiai atsakingose verslo organizacijose.

Metodika. Išanalizuota mokslinė literatūra bei dokumentai susiję su DVT. Atlikta, JT Pasaulinio susitarimo 28 Lietuvos organizacijų, 2017 m. socialinės atsakomybės (SA) ataskaitų analizė.

Rezultatai. Iš 28 analizuotų SA ataskaitų tik 15 organizacijų (5

SVV ir 10 stambių organizacijų) pateikia informacijos apie kurių iš 17 iškeltų DVT prisideda. Organizacijos skirtingai renkasi kokius DVT įgyvendinti savo veikloje. Lietuvos SA organizacijos daugiausia dėmesio skiria 8 DVT: Skatinti tvarų, darnų ekonominį augimą ir veiksmingą įdarbinimą. Taip pat gan daug dėmesio skiriama DVT 3: Užtikrinti sveiką gyvenseną ir skatinti visų amžiaus grupių gerovę; DVT 4: Užtikrinti visa apimančią ir lygiavertę kokybišką švietimą ir skatinti visą gyvenimą trunkančią mokymąsi; DVT 5: Pasiiekti lyčių lygybę ir moterų bei mergaičių įgalėjimą DVT 7: Užtikrinti visiems galimybę naudotis prieinama, patikima, darnia ir modernia energija. Kitiems DVT yra skiriamas vidutinis dėmesys, taip pat kalbant ir apie prioritetines DV sritis Lietuvoje, kaip skurdo, nelygybės tarp šalių ir pačioje šalyje mažinimas, atsakingas vartojimas ir gamyba bei klimato kaitos poveikio sušvelninimas efektyviau naudojant žaliavas, optimizuojant gamybos procesus, mažinant susidarančių atliekų kiekį ir oro taršą.

Išvados. Lietuvos SA organizacijos prisideda prie DVT, tačiau jos tik dalinai atsižvelgia į Lietuvos mastu išskirtas prioritetines sritis. Organizacijos daugiau savo nuožiūra ir pagal galimybes pasirenka kokius DVT gali įgyvendinti savo veikloje. Darnus vystymasis be plataus visuomenės, valstybių, vyriausybių, bendruomenių ir organizacijų dalyvavimo yra neįmanomas. Organizacijos turėtų būti skatinamos intensyviau įgyvendinti DVT savo veikloje, taip siekiant kurti geresnę gyvenimo kokybę.

EKOSISTEMINIŲ PASLAUGŲ VYSTYMAS NEMUNO DELTOJE GLOBALIOS KLIMATO KAITOS KONTEKSTE

Vytautas Pilipavičius
VDU Žemės ūkio akademija

Spartus ekonomikos vystymasis XX amžiuje parodė, kad Žmogus, įtikėjęs absoliučia mokslo ir technikos pažangos galia, pasijuto gamtos valdovu, galinčiu pertvarkyti gamtą savo nuožiūra taip, kad ji galėtų patenkinti vis didėjančius jo poreikius. XX a. antroje pusėje išryškėjo žmogiškosios veiklos padarinių pasekmės, kai Žmonija susidūrė su deminginiais kompleksais ir suvokta, kad „Žemės“ planeta ne tik gamta, o sudėtinga sistema, kurios atžvilgiu šiandien nebegalima veikti tradiciniais metodais ir logika.

Problema. Ekosisteminių paslaugų vystymo ir žmogaus veiklos dermė globalių klimato kaitos pokyčių kontekste.

Darbo tikslas. Įvertinus globalios klimato kaitos reiškinius, numatyti Nemuno deltos ekosistemos teikiamų paslaugų vystymo scenarijus bei plėtos kryptis.

Tyrimo metodika. Analizuoti Tarpyvyriausybines klimato kaitos komisijos (IPCC) numatomi globalios klimato kaitos reiškiniai bei pasekmės, Europos Komisijos priimto Merų pakto „*Covenant of Mayors for Climate and Energy*“ klimato kaitos poveikio nuostatos bei Klaipėdos regiono plėtos strateginės gairės. Naudojantis bendruoju tarptautiniu ekosisteminių paslaugų klasifikatoriumi (CICES1) susisteminti tyrimo rezultatai bei numatyti Nemuno deltos ekosisteminių paslaugų vystymo scenarijai ir plėtos kryptys.

Rezultatai. Penktame 2013 m. pranešime, tarptautinės klimato kaitos komisijos (IPCC) ekspertų požiūriu globalius pokyčius lemia padidėjusios anglies dioksido (CO₂), azoto suboksido (N₂O), metano (CH₄) ir deuterio (D₂O) koncentracijos. Todėl dabartinės klimato kaitos problemos siejamos su klimato atšilimu didėjant CO₂, N₂O ir CH₄ koncentracijai ore.

Tarptautinės klimato kaitos komisijos (IPCC) požiūriu XXI amžiuje klimato kaitos pasekmės bus pastebimos pavojingų gamtos reiškinių pasikartojimų bei karščio bangų kartotinumų didėjimu, škalvinio vėjo (uraganų) sustiprėjimo dažnumo augimu, pavojingų ligų sukėlėjų arealų kaita bei gamtinių zonų slinktis – sudykumėjimu.

Vadovaujantis bendrąją tarptautinę ekosisteminių paslaugų klasifikaciją CICES1 bei Europos Komisijos priimto Merų paktu dėl klimato ir energetikos, mažinant anglies dioksido išmetimą, stiprinti gebėjimus prisitaikyti prie neišvengiamo klimato kaitos poveikio ir aprūpinti gyventojus patikima, tvaria ir įperkama energija, ekosisteminių paslaugų plėtra Nemuno deltoje galima pagal du – ateities laukimo ir veikimo ateičiai scenarijus, vystant šias ekosistemines paslaugas:

- aprūpinimo paslaugas – gyvenamosios sąlygų kartotinumui, vystyti tikslines teritorijas ir kaimo vietas, plėtoti ir atnaujinti infrastruktūrą bei gerinti paslaugų prieinamumą ir kokybę;
- reguliavimo paslaugas – gyvenamosios ir darbo kokybės gerinimui, diegti aplinkos gerinimo ir apsaugos priemonės, didinti energijos vartojimo efektyvumą bei atsinaujinančių išteklių naudojimą;
- kultūrinės paslaugas – kartų kaitos užtikrinimui, didinti valdymo institucijų veiklos efektyvumą ir stiprinti institucinius gebėjimus, gerinti savivaldybių ugdymo ir švietimo paslaugas bei kultūros ir paveldo objektų būklę, juos pritaikyti kultūrinėms ir socialinėms reikmėms.

Išvados. Globalizacijos fone mažėja nacionalinių ir regionų plėtros formų vaidmuo, tad regiono plėtros prioritetai didžiajia dalimi atkartoja Europos Sąjungos ir nacionalinių programų strategines plėtros gaires, antrindamos atskirų šakinių ministerijų veiklos sričių plėtros tikslus ir priemones. Ekosisteminių paslaugų plėtra sprendžiant globos klimato kaitos problemas tiesiogiai susijusi su darnaus vystymosi koncepcija, taip darnaus vystymo instrumentu, atsakingai socialinei elgsenai ir veiksena, užtikrinančiai sąryšį tarp investicijų ir teritorinės plėtros. Ekosistemos vystymo perspektyvos globalios kaitos kontekste, sietinos su gebėjimu sinchronizuoti permainų tempą su prisitaikymu permainoms tempu.

ŠIUOLAIKINĖS KAIMO REGIONŲ PLĖTROS TENDENCIJOS

Современные тенденции развития сельского региона

Marija Plotnikova

Žyomyro nacionalinis agroekologinis universitetas

Вследствие процессов урбанизации, глобализации, дисгармонии и асимметрий регионального развития ежегодно с карты Украины «снимается» в среднем 26 сельских населенных пунктов, средней площадью по 500 га. В тоже время наметилась положительная тенденция переезда городских жителей на сельские территории с целью устойчивого развития, обеспечения продовольственной и экономической безопасности семьи, а также создаваемой общности и страны в целом. В настоящее время наблюдается устойчивая тенденция развития сельских территорий на принципах *«Родовое поместье»*. Создаваемые Родовые поместья на безвозмездно полученном от государства в постоянное использование 1 га земли становятся оазисами биоразнообразия, устойчивого природного земледелия, экологическими центрами культурного и общественного развития на сельских территориях.

Как показала практика Житомирской области Украины, в данной ситуации самым эффективным механизмом активизации и развития сети родовых поселений явилась информационно-разъяснительная работа среди административных и хозяйственных органов путем проведения круглых столов, общественных слушаний, международных научно-практических конференций, поручений на уровне Кабинета Министров Украины для министерств и ведомств, утверждение на уровне Министерства образования и науки Украины учебных программ для вузов (2015 г., 2016 г.), подготовка и выпуск учебников.

Проводимая с 2013 г. планомерная системная информационно-разъяснительная работа на уровне сельских советов, районных и областных советов и администраций (только в Житомирской области в 2014–2015 гг. с участием представителей органов государственной власти и местного самоуправления, аппарата управления, депутатского корпуса, общественных организаций, образовательных и научных

учреждений было проведено 10 круглых столов на уровне районов, 3 круглых стола на уровне области и 2 общественных слушаний на национальном уровне) ознаменовала появление и организацию населенных пунктов на принципах «Родовое поместье» (только в Житомирской области в 2000 г. действовало одно такое поселение, в 2019 г. – 12, размещенные в 7 районах на разной стадии становления; в целом в Украине насчитывается свыше 100 таких поселений, темпы появления которых возросли за последние 6 лет). Примечательным считаем тот факт, что в Головковском сельском совете Малинского района Житомирской области населенный пункт, который остался без людей был перепланирован с использованием принципов «Родовое поместье» и территория роздана молодым семьям. На данный момент продолжается заселение еще одного населенного пункта этого сельского совета.

Современные жители Родовых поселений – это преимущественно молодые горожане (средний возраст поселенцев составляет 35 лет) высокообразованные (у 80% жителей высшее образование, у 10% – более 2 высших образований, научные степени и звания), инициативные, инвестиционно активные граждане с устойчивой экологической гражданской позицией, ведущие здоровый образ жизни, воспитывающие детей (в среднем 3 ребенка). Участвуя в органах местного самоуправления, поселенцы формируют новое общество осознанности, организованности и целостного участия в жизни региона. По нашим оценкам жителями родовых поселений внедрено свыше 150 видов экологически ориентированной деятельности, которые полностью обеспечивают жизненные потребности человека, в том числе в производстве продовольствия, изделиях для быта, культурно-духовного развития, в частности производство всех видов сельскохозяйственной продукции, ее переработка, сбор и переработка природным материалов, изготовление чаев и лекарственных сборов, поделки ремесленников – игрушки, мебель, одежда и проч. Организуемые фестивали, мастер-классы, дни открытых дверей не только возрождают национальное историко-культурное наследие но и приумножают существующую практику здорового образа жизни, творчества,

взаимодействия в семье, воспитания и проч. Широкий спектр специальностей поселенцев (медики, учителя, дизайнеры, военные, программисты, архитекторы, технологи, агрономы, эконометрики, маркетологи, финансисты, художники, поэты, ремесленники, деятели искусства и др.) содействуют организации предпринимательской деятельности, образованию, организации культурного досуга как своих семей, так и местных жителей.

Как показали данные Министерства аграрной политики и продовольствия Украины, Национальной академии аграрных наук Украины в лице Национального научного центра «Институт аграрной экономики» и Житомирского национального агроэкологического университета, проведенные в 2013 г. путем полевых исследований с выездом на места, каждое родовое поместье за 10 лет обустройства инвестирует в развитие своей территории свыше 300 тыс. грн (40 тыс. евро), которые не будут требоваться к возврату и получению прибыли (термин инвестиции используется вследствие отсутствия альтернативного, так как предполагаемые вложения носят безвозмездный характер и являются безвозвратными). Учитывая обязательства граждан, берущих безвозмездно 1 га для обустройства родового поместья, засадить 30–50% территории неплодовыми деревьями с целью недопущения деградации почв и их восстановления, экономия государственных средств на почвозащитные мероприятия (посадка леса, многолетних трав, защелачивание) составит 25 тыс. грн/га (3,5 тыс. евро).

Позитивными последствиями распространения идеи «Родовое поместье» через механизм формирования Стратегической программы развития региона (области) и страны в целом, которые находятся в стадии подготовки, являются:

- 1) занятость и самозанятость на сельских территориях;
- 2) производство экологически чистой продукции;
- 3) снижения государственных выплат по безработице;
- 4) улучшение экологического состояния страны вследствие посадки леса;
- 5) улучшение демографической ситуации;
- 6) «закрепление» молодежи в сельской местности.

Интенсивное возрождение и многофункциональное развитие

сельских территорий с применением принципов «родовое поместье» возможно при:

1) дальнейшей информационно-разъяснительной работе со всеми слоями общества;

2) принятие специального Закона Украины «О родовых поместьях и родовых поселениях»;

3) принятие упрощенного порядка получения земельных участков под Родовые поместья.

Вывод. Получившая распространение в странах Европы, Океании (в частности, Австралии), Северной и Латинской Америки (в 2015 г. была представлена на Саммите ООН), идея «Родовое поместье» нашла значительный отклик в Украине и мире. Ее преимущество в отсутствии необходимости выделения дополнительных средств бюджетов всех уровней; привлечение частных инвестиций (не требующих возвращения и процентов по ним) в развитие сельских территорий; значительные улучшение социально-экологической ситуации на региональном, национальном и глобальном уровнях; многофункциональный характер позитивной динамики; мультипликационный эффект от ее реализации; межкультурный, демографический подъем; внутримотивационный и массовый подход.

MAŠINŲ RATELIŲ STEIGIMOSI AKTYVINIMO PRIEMONĖS

Gediminas Radzevičius¹, Julius Ramanauskas²

¹ Europos regioninės politikos institutas, ² Klaipėdos universitetas

Visapusiško kaimo gyventojų ir verslininkų bendradarbiavimo forma yra Vakarų Europoje ypač paplitę mašinių rateliai (toliau MR). Į tokius ratelius apsijungę verslininkai ir kaimo gyventojai dalinasi informacija apie kiekvieno iš jų turimą techninį, ekonominį, socialinį, finansinį, kompetencijos potencialą ir siūlo už atitinkamą mokestį savo paslaugas ratelio nariams ir kitiems suinteresuotiems asmenims (komercinėms ir valstybinėms įstaigoms bei institucijoms). Lietuvoje ši bendradarbiavimo forma dar neįgijo tinkamo pripažinimo.

Problema. Kokios priemonės sąlygotų spartesnę žemės ūkio subjektų bendradarbiavimą?

Darbo tikslas. Pasiūlyti MR kūrimosi aktyvinimo priemones.

Tyrimo metodika. Išanalizuota ekonominė literatūra ir teisinė dokumentacija, užsienio šalių patirtis MR organizavimo ir veiklos klausimais. Verslo konsultacijų metu 2017–2018 m. buvo taikomas pusiau standartizuotas interviu su dalyviais: ūkininkais, kaimo bendruomenių aktyvistais, specialistais.

Rezultatai. Respondentai miglotai supranta MR paskirtį ir jų veikimo mechanizmą. Jie MR ratelius dažnai tapatina su šakiniais siauroje verslo šakoje besispecializuojančiais kooperatyvais, aiškiai pabrėždami tokių kooperatyvų veikimo Lietuvoje neigiamus aspektus bei ne visada sėkmingą asmeninę ar kaimynų patirtį. Dažnai dalyvavimas kooperatyve jiems asocijuojasi su stambesnių kooperatyvo narių diktatu, primetamomis dalyvavimo sąlygomis, neakivaizdi dalyvavimo tokiuose dariniuose ekonomine nauda. MR pagrindiniai tikslai yra: minimizuoti gamybos kaštus, papildomų pajamų generavimo šaltinių kūrimas žemės ūkyje ir ne tik, darbo sąlygų ūkiuose gerinimas, operatyvi pagalba kritinėse situacijose, ratelio narių pagalba konsultuojant ūkius jų veiklos valdymo optimizavimo ir finansinės būklės stabilizavimo klausimais, siūlant konkurencingas ratelio narių paslaugas. Užsienio patirties analizė parodė, kad MR pirmoje eilėje yra įvairialypės informacijos identifikavimo, kaupimo ir mainų platforma apie rinkoje besiformuojančius su ratelio veikla susijusius poreikius ir potencialių MR dalyvių paslaugų pasiūlą. MR kaupia ir savo nariams bei kitiems

rinkos dalyviams teikia informaciją apie subjektus siūlančius ir ieškančius reikiamos technikos, įrangos ar inovacijų. Kvalifikuoti specialistai organizuoja ir atlieka technikos priežiūrą, pasiūlo kvalifikuotą personalą, konsultuoja technologinių procesų optimizavimo, technikos geresnio panaudojimo klausimais. Pastaraisiais metais ypatingai didelis dėmesys skiriamas socialinei pagalbai verslą vykdančioms kaimo gyventojams (susižeidus, esant neįgalumui ir pan.). MR taip pat organizuoja pagrindinių ūkių veikloje naudojamų išteklių pirkimą (technika, trąšos, cheminės augalų apsaugos priemonės, kuras, energetiniai resursai ir pan.).

Išskirtinis MR veiklos bruožas – ypač skaidri ir aiški technikos ir įrangos nuomos/naudojimo paslaugos kalkuliacija. Ši kalkuliacija yra orientacinė, nes tikrąją vertę nustato atitinkame laikotarpyje susiformavusi atitinkamos paslaugos pasiūla ir paklausa. MR narių bendradarbiavimas yra sėkmingas, nes nėra absoliučios prievolės, o po kiekvieno atlikto darbo teisingai atsiskaitoma.

Išvados. Ekonomiškai tikslinga skatinti ūkinių subjektų kaimo vietovėse bendradarbiavimą MR forma, taip siekiant: sukurti papildomų pajamų šaltinius, optimaliai panaudojant santykinai ribotus atitinkamoje teritorijoje techninius, žmogiškuosius ir finansinius išteklius; sustiprinti derybinę galią išsivystant rinkoje ūkių veiklai reikalingus išteklius (technika, padargai, speciali įranga, trąšos ir pan.); suteikti socialinę pagalbą nariams įvykus nelaimingiems atsitikimams, atsiradus neįgalumui ir kt. panašiais atvejais; teikti metodinę ir finansinę pagalbą iniciatyvą rodantiems ūkininkams MR organizavimo klausimais (kūrimas, vidaus veiklą reglamentuojančių dokumentų ruošimas, kalkuliacijų parengimas ir pan.). Rekomenduojama parengti MR organizavimo metodinius nurodymus, organizuoti potencialių MR steigėjų, narių ir specialistų mokymus, įgyvendinti pilotinius projektus.

Šis tyrimas finansuojamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis pagal projektą Nr. J05-LVPA-K-04-0015

KOOPERATYVŲ PLĖTROS AKTYVINIMO PRIEMONĖS

Julius Ramanauskas¹, Jan Žukovskis²

¹ Klaipėdos universitetas, ² VDU Žemės ūkio akademija

Norint įgyti konkurencinių pranašumų, užimti tinkamas savo produkcijos rinkas, spręsti socialinius ir aplinkosaugos klausimus, gerinti produkcijos kokybę, ūkininkams būtina jungtis į žemės ūkio kooperatyvus. Susikooperavę, žemdirbiai turėtų didelę ekonominę naudą, tačiau kooperatyvų plėtra Lietuvoje dėl įvairių priežasčių stringa, o esami kooperatyvai maži ir todėl jiems sunku konkuruoti rinkoje su stambiais akcinėmis bendrovėmis. Kooperatyvų plėtotei yra daug trikdžių – organizacinių, finansinių vadybinių, psichologinių ir t. t., kuriuos nuodugniai nagrinėjo ir įvardino ASU, LAEI ir kitų institucijų mokslininkai bei nuolat akcentuoja įvairiuose seminaruose, konferencijose, pasitarimuose.

Problema. Kokios priemonės sąlygotų spartesnę žemės ūkio kooperatyvų plėtrą? **Darbo tikslas.** Pasiūlyti žemės ūkio kooperatyvų kūrimosi aktyvinimo priemones. **Tyrimo metodika.** Išanalizuota ekonominė literatūra ir teisinė dokumentacija žemdirbių kooperatyvų klausimais. Be to, įvairių seminarų metu 2015–2018 m. buvo taikomas pusiau standartizuotas interviu su dalyviais: ūkininkais, kooperatyvų vadovais ir specialistais.

Rezultatai. Viena populiariausių priežasčių, kurią mėgsta aiškinti kooperatyvų „žinovai“, yra tai, kad didelę neigiamą įtaką vis dar turi negatyvi istorinė patirtis dėl to, kad ūkininkai sieja kooperatyvus su kolūkais. Mūsų tyrimuose vienas klausimų buvo patikrinti šį teiginį, išaiškinti, ką šiuolaikinis ūkininkas žino apie kolūkius, apie kolūkinę sistemą, apie valdymą šiose organizacijose ir pan. Rezultatai rodo, kad dauguma apklaustųjų (ypač jauni ūkininkai) absoliučiai nežino apie kolūkius, niekada nesidomėjo ir tik iš nuogirdų žino apie juos, todėl visiškai nelogiška vangią kooperatyvų plėtrą sieti su atsiminimais apie kolūkius, apie kolūkinę sistemą.

Vis dar nepakankamas žemdirbių apsijungimas rodo, kad yra labai sudėtinga surinkti kelis (ar kelis šimtus) vienos-kitos produkcijos gamintojų, kurie galėtų bendrai vykdyti ūkinę veiklą (produkcijos surinkimą, perdirbimą, realizavimą), nes Lietuvoje yra labai didelė ūkių dydžio įvairovė. Naujai įsisteigę jauni ūkininkai (šeimoms ūkiai) daž-

niausiai turi nedidelius žemės plotus, mažai gyvulių, o seniau susikūrę stambieji ūkininkai, žemės ūkio bendrovės, turinčios po kelis šimtus hektarų žemės, daug gyvulių visiškai nesuinteresuoti jungtis su jaunais ūkininkais.

Tokiems diferencijuotiems ūkiams nelengva susijungti į vieną darinį, nes Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas (žr.) kategoriškas: „narys turi teisę balsuojant turėti vieną balsą...“. Išimtis daromos tik kooperatinėms bendrovėms, kurios daugiau kaip pusę visų narių sudaro kooperatinės bendrovės. Tik tokių kooperatyvų įstatuose gali būti nustatyta, kad „...nario balsų skaičius nustatomas pagal jo dalyvavimą kooperatinės bendrovės veikloje (apyvartą)“. Manoma, kad visoms kooperatinėms bendrovėms įstatyme turėtų būti leista savo įstatuose nustatyti panašią balsavimo tvarką, kaip tai priimta kai kurių šalių (Vokietijos, Belgijos, Čekijos, Danijos, Airijos, Liuksemburgo, Vengrijos, Maltos, Nyderlandų, Slovakijos, Suomijos, Švedijos) įstatimuose. Taip padidėtų suinteresuotumas stambiesiems ūkininkams jungtis į kooperatyvą su smulkiaisiais.

Išvados. Stambiųjų ir smulkiųjų ūkininkų apsjungimas į bendrus darinius (kooperatyvus) būtinas, nes tai užtikrina ūkininkams galimybę prisitaikyti prie rinkos, sėkmingai pasinaudoti ES teikiama parama, masto ekonomija. Rekomenduojama Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatyme leisti kooperatyvų įstatuose nustatyti nario balsų skaičių priklausomai nuo jo dalyvavimo kooperatinės bendrovės veikloje (apyvartos).

ŽEMĖS ŪKIO KOOPERATYVŲ DARBUOTOJŲ ĮSITRAUKIMO DIDINIMO BŪDAI

Asta Raupelienė
VDU Žemės ūkio akademija

Viena iš svarbiausių žemės ūkio kooperatyvų veiklos efektyvumo didinimo priedaidų – darbuotojų įsitraukimo didinimas. Vangus darbuotojų įsitraukimas į organizacijos veiklą gali pareikalauti papildomų kaštų dėl laiku neatliktų užsakymų, prastovų, broko, konfliktų su klientais, didelės darbuotojų kaitos ir pan. Be to, darbuotojų lėtas įsitraukimas į organizacijos vystymosi strategijos įgyvendinimą gali vėlinti numatytus pokyčius ir vykdomus procesus.

Problema. Kokiais būdais padidinti žemės ūkio kooperatyvų darbuotojų įsitraukimą į organizacijos efektyvų valdymą? **Darbo tikslas.** Pasiūlyti žemės ūkio kooperatyvų darbuotojų įsitraukimo didinimo būdus. **Tyrimo metodika.** Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros, mokslinių tyrimų ir tarptautinių standartų (ISO/TC260) analizė ir sintezė, interviu, kontent analizė ir duomenų sisteminimas.

Rezultatai. Mokslinėje literatūroje įvardinamos pagrindinės priežastys, dėl kurių darbuotojai lieka organizacijoje, tai yra: karjeros galimybės, galimybė mokytis ir tobulėti, įdomus, iššūkių reikalaujantis ir prasmingas darbas, geras kolektyvas, buvimas komandos dalimi, geras vadovas, teisingas įvertinimas, autonomija, lankstus darbo grafikas, sąžiningas užmokestis ir priedai.

Vertinant žemės ūkio kooperatyvų darbuotojų pasitenkinimą darbu ir ieškant sričių, kurias rekomenduotina stiprinti, buvo įvardinti darbuotojų pasitenkinimą darbu skatinantys veiksniai – *organizacijos kultūra ir įvaizdis; vadovavimo stilius; atlygis ir pripažinimas; karjeros galimybės; talentų valdymas; bendradarbiavimas ir komunikacija; darbo pobūdis ir darbo sąlygos; darbo ir poilsio balansas (darbo gerovė).*

Didžiausią teigiamą įtaką kooperatyvų darbuotojų įsitraukimui turi:

- tinkamai naudojami vadovavimo metodai. Darbuotojai iš vadovo tikisi tinkamo elgesio, pagarbos ir abipusio supratimo. Visa tai sukuria palankią darbui atmosferą;

- aiškūs organizacijos tikslai ir jų sistemingas įgyvendinimas. Darbuotojams rūpi jų organizacijos tikslai ir galimybė rodyti iniciatyvą bei išsakyti savo nuomonę dėl užduočių įvykdymo;
- darbuotojų gebėjimų ir kompetencijos ugdymas. Darbuotojai jaučia pasitenkinimą, kai darbe gali panaudoti turimas žinias, gebėjimus ir patirtį, o skiriamos užduotys skatina juos tobulėti ir siekti naujų iššūkių.

Priemonės, kurios paskatintų žemės ūkio kooperatyvų darbuotojų įsitraukimo didinimą:

- darbuotojų pripažinimas ir jų indėlio į darbą įvertinimas. Darbuotojai norėtų už atliktą darbą ir pastangas jį atliekant būti pripažinti ir įvertinti. Jų teigimu, vadovo pagyrimas, viešas pripažinimas, darbuotojo įtraukimas į sprendimų priėmimą padidintų jų motyvaciją siekti geresnių rezultatų;
- palankių darbo sąlygų sukūrimas. Darbe pasitaiko atvejų kai neaiškios darbo atlikimo procedūros, taisyklės, neapibrėžti darbo atlikimo reikalavimai trukdo pasiekti reikiamo rezultato. Be to, pasigendama galimybių patiems priimti sprendimus dėl darbo atlikimo būdų ir terminų;
- atskleisti talentus ir puoselėti jų gebėjimus. Darbuotojams yra svarbu, kad vadovai juose matytų potencialą, gerąsias savybes, sudarytų sąlygas jiems tobulėti. Vadovai turėtų būti suinteresuoti išlaikyti geriausius darbuotojus ir gebėti atpažinti darbuotojų potencialą.

Išvados. Darbuotojų įsitraukimo į darbą didinimui siūloma taikyti integruotas darbuotojų motyvavimo, skatinimo, ugdymo, pripažinimo ir talentų valdymo programas, kurti modernias ir saugias darbo vietas, skatinti sveiką gyvenseną ir imtis iniciatyvos gerinant darbuotojų emocinei savijautai. Siekiant pagerinti žemės ūkio kooperatyvų darbuotojų įsitraukimo rodiklį, reikia kurti aiškią strategiją, tikslus, siekiamus rezultatus ir numatyti kompetentingus ir atsakingus žmoniškųjų išteklių valdymo specialistus (projekto komandas).

THE LIKELIHOOD OF FARMS BANKRUPTCY: THE CASE OF LITHUANIAN DAIRY FARMS

Aldona Stalgienė, Andrej Jedik

Lithuanian Institute of Agrarian Economics

Evaluation of the farm financial situation is an important issue for farmers and their strategic decision making and for policy makers: for better understanding of sector evolution, and for financial organizations that provide loans to agricultural producers. Assessing the farm financial direction is meaningful to other stakeholders as well: workers, suppliers, clients and the community. Agricultural business differs from other activities because there is a large range of risks: input and output price risk, political risk, changes in biophysical environment, etc. From a policy perspective, the farm sector is dependent upon a prolonged biological production process that generates considerable physical and financial risk

Scientific problem: what is the likelihood of bankruptcy of different kinds of dairy farms?

The aim of the investigation is to present the likelihood of the Lithuanian dairy farms bankruptcy.

Methods and data. The analysis of selected farms' bankruptcy probability is based on Z score model and its modifications Z' . The purpose of the original Z score model is to measure a firm's financial health. According to the model specification, it has 72–80% reliability of predicting the firm's bankruptcy. Farm-level panel data for the year 2014–2016 from Farm Accountancy Data Network (FADN) was used.

Results. The analysis of financial ratios (or variables of the modified Altman model) shows that the mean values of net liquid asset of a dairy farm relative to the total assets (X_1) and the solvency of the farm (X_4) were quite low for dairy farms during the period 2014–2016. However, the analysis indicates a less stable situation with cumulative profitability of a farm (X_2) and productivity of a farm's assets (X_3): these variables were significantly higher for dairying in 2014. According to the distribution of grouped Z' scores during the year 2014–2016 can be seen that majority of dairy farms had relatively high Z' score values and were dealing with the low likelihood of bankruptcy opportunity. A deeper analysis was performed in order to esti-

mate the low, middle and high likelihood of farms bankruptcy based on their economic size. The analysis shows that small dairy farms had the biggest low likelihood of bankruptcy during 2015–2016 as more than 40% of all small dairy farms had such possibility. These farms are very sensitive because of milk selling price which has been declining over the mentioned period.

Conclusions. Profitability and productivity of a farm's assets (X_3) were the point of interest for dairy farms depending on a year of investigation. Dairy farms groups had relatively high Z' score values and deal with the low likelihood of bankruptcy. The farm analysis by their economic size and type of farming showed that more than 40% of all small dairy farms had the high likelihood of bankruptcy in 2015–2016. The Altman model was used in the research, however, further studies could include comparison of the different likelihood of bankruptcy methods for dairy farms, as well as more detailed studies could be carried out for the farms with the high bankruptcy likelihood.

ORGANIZACIJOS KŪRYBIŠKUMO VALDYMAS INTELEKTINIO KAPITALO PAGRINDU

Rimantas Stašys, Jelena Dementjeva

Klaipėdos universitetas

Kūrybiškumo fenomenas traktuojamas sociokultūriniu aspektu, akcentuojant kūrybiškumo valdymo būtinybę organizacijų veiklos veiksmingumui ir tęstinumui. Gebėjimas generuoti ir įgyvendinti naujas idėjas, greitai ir lanksčiai prisitaikyti prie kintančių išorinių sąlygų bei atsinaujinti – tai šiuolaikiniai organizacijų iššūkiai. Kūrybiškumo kaip organizacijos ištekliaus integravimas į vertės kūrimo grandinę ir valdymą tampa pagrindiniu organizacijos pridėtinės vertės didinimo veiksmu siekiant konkurencinio pranašumo rinkoje. Valdant kūrybiškumą kuriama neapčiuopiama vertė, didinanti organizacijos intelektinį kapitalą, formuojanti jos specifines žinias, gebėjimus ir įgūdžius.

Problema. Kaip kompleksiskai valdyti organizacijos kūrybiškumą grindžiant intelektiniu kapitalu?

Darbo tikslas – nustatyti organizacijos kūrybiškumo valdymo lygį bei tobulinimo kryptis.

Tyrimo metodika. Empirinis tyrimas atliktas taikant atvejo analizės tyrimo metodą ir integruotą tyrimo būdą, t. y. panaudojant kiekybinį ir kokybinį tyrimus: 1) analizuojant ir vertinant organizacijos kūrybiškumo valdymo sritis intelektinio kapitalo pagrindu, naudotasi anketine apklausa raštu, pusiau struktūruotu interviu. Apdorojant anketinės apklausos būdu gautus duomenis, remiamasi statistinių duomenų (apdorotų SPSS ir MS „Excel“ programomis) analize; 2) vertinant interviu metu gautus duomenis, remiamasi turinio (angl. content) analize; 3) vertinant bendrąjį organizacijos kūrybiškumo valdymo lygį integruotu būdu, remiamasi kiekybinių rodiklių (svertinių ir normuotų vidurkių, svorio koeficientų, proporcijos koeficientų) analize.

Rezultatai. Pagal kiekybinio tyrimo rezultatų apibendrinimus, įvertinama kiekviena kūrybiškumo valdymo sritis. Nustatyta, kad labiausiai yra išvystytos tokios valdymo sritys, kaip parama kūrybiškumui ir kūrybiškas lyderiavimas. Organizacijos procesų ir IT integravimas yra silpnas.

Įvertinus organizacijos kūrybiškumo valdymo sričių koreliacinius ryšius, matyti, kad labiausiai kitas sritys veikia kūrybiškas lyderiavi-

mas. Stipriausias teigiamas ryšys fiksuotas tarp kūrybiško lyderiavimo ir personalo kūrybiškumo valdymo, t. y. kuo stipriau pasireiškia vadovo kūrybiško lyderiavimo savybės, tuo geriau valdomas personalo kūrybiškumas. Kūrybiškas lyderiavimas teigiamai veikia ir paramą kūrybiškumui. Nustatytas teigiamas ryšys tarp strateginio valdymo bei procesų ir IT integralumo. Be to, nustatytas neigiamas ryšys tarp kūrybiško lyderiavimo ir sisteminio požiūrio rodiklių.

Interpretuojant ir konceptualizuojant kokybinio tyrimo duomenis, nustatyta, kad daugiausia sub kodų turi personalo kūrybiškumo valdymo tema, o mažiausiai subkodų yra sisteminio požiūrio temoje. Tai rodo kiekvienos kūrybiškumo valdymo srities svarbą, t. y. respondentai šias temų kategorijas išskyrė kaip aktualias. Apskaičiuota, kad nagrinėjamoje organizacijoje kūrybiškumo valdymas nėra didelis (35,5 balai iš 100).

Išvada. Nagrinėjama organizacija nevysiškai veiksmingai valdo savo kūrybiškumą, t. y. ji nėra kūrybiška. Veiksmingiausiai organizacija panaudoja žmogiškąjį kapitalą kūrybiškumui valdyti, t. y. ji labiau pasinaudoja savo vidinėmis kompetencijomis.

SB YCGN PROJECT: INDIVIDUAL CONSULTATIONS WITH STAKEHOLDERS

Rimantas Stašys¹, Remigijus Civinskas²

¹ Klaipėdos universitetas, ² Vytauto Didžiojo universitetas

The purpose of these consultations is twofold. First, it is to define the main driving forces and barriers for youth engagement in local politics and municipal policy formation or local community issues. Also, the present consultations with stakeholder's aims to understand what are the main gaps in networks of youth political participation and how to increase the synergy and cooperation between different stakeholders.

Problems. The three main research questions:

- what are young people's general perceptions of political engagement in local politics and municipal policies, and community activities;
- what are the main barriers for youth engagement in local policy and in decision making/participation?
- what are the most effective and youth-friendly forms and tools for political participation at a local level?

Methods. The present sample includes young people and stakeholders (mentors, experts, youth workers, local politicians) living in Lithuania and Poland. Those research are designed and run by the team: Prof. Dr hab. Krystyna Gomółka, Dr Izabela Borucińska (Gdańsk University of Technology) and Prof. Dr Ligita Šimanskienė, Prof. Dr Rimantas Stašys, Prof. Dr Rasa Viederytė, Dr Jurgita Paužuolienė (Klaipėda University). Youth participation, as it was notice before, is not only related to the question of participation rates or young peoples' transition to democratic processes. It is also critically important for the sustainability of the representative democratic model.

More recent theoretical approaches on political participation are understood as: "involvement of citizens in political processes, decision making ceremonies, as well as the citizens' influence on the formation of political systems and institutions, their operation, draft-

ing political decision”¹. The concept of political engagement is distinguished from the notion of political participation (some researchers view them as synonymous). Political engagement means more political activities that pursue a direct impact on public policy and political issues. It is understood as a form of civic engagement (participation) and making an impact on community life (forms of representation – contacting bureaucrats or politicians; participating in town, public or neighbourhood meetings)². The most important thing is, that this process could be understood as a developmental process.

Lithuania and Poland were selected for the analysis, because they represent two European societies with very low (recent) political engagement and participation levels of the election turnout (Poland, 55.9% in 2015; Lithuania, 50.7% in 2016). The situation is similar with participation in local elections in Poland, I round 54.9% and II round – 48.8% in 2018; Lithuania, 47.2% in 2016)³. The social capital has been increasing in Poland and Lithuania (in forms of participation, membership of NGO, trust of others, volunteering)⁴. Both countries demonstrate similar patterns of the youth’s political participation and engagement.

Results. The analysis gives evidence that there are multiply ways for youth engagement in local institutional politics and governance. In this part of report, the structures and forms of institutional engagement will be analyse in terms efficacy (influence on processes) and effects (taking the change in local society in relevant issues). In this section the tree topics will be discussed: the approaches and

¹ Pontes, Ana; Henn, Matt; Griffiths, Mark, D. Towards a Conceptualization of Young People’s Political Engagement: A Qualitative Focus Group Study. *Societies*, 2018, 8.1, 17, p.

² McCartney, Alison Rios Millett; Bennion, Elizabeth A.; Simpson, Dick W. (ed.). *Teaching civic engagement: From student to active citizen*. Political Science Association, 2013, <http://web.apsanet.org/teachingcivicengagement/wp-content/uploads/sites/9/2016/10/TeachingCivicEngagementBW.pdf>, pp. 13-14.

³ Balsavimo rezultatai Lietuvoje, 2015 m. Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimai, https://www.vrk.lt/statiniai/puslapiai/2015_savivaldybiu_tarybu_rinkimai/output_lt/rezultatai_daugiamand_apygardose/rezultatai_daugiamand_apygardose1turas.html.

⁴ Badanie Diagnoza Społeczna 2015. – materiał z konferencji prasowej PAP, 16 września 2015, https://pts.stat.gov.pl/download/gfx/pts/pl/defaultaktualnosci/36/10/1/1/ds2015_konferencja_16.09.2015.pdf

forms of institutionalised, formal (conventional, top-down and manageable) and nonconventional (informal, bottom-up) approaches. In this section the tree topics will be discussed: the approaches and forms of institutionalised, formal (conventional, top-down and manageable) and nonconventional (informal, bottom-up) approaches.

Informants pointed out that the process of youth engagement in municipal pose a particular challenge to politicians. In the consultation groups discussed the application of top-down and bottom-up approaches taken by municipalities. They emphasised that these two forms of participation are mostly complementary to each other. In the same way it was highlighted importance the formal political engagement. The stakeholder from Poland addressed youth efficient engagement problem to the principle of responsibility.

The youth understand and conceptualise participation more broadly. In the interview, they gave several suggestions or evidence of participatory activities and strategies that are taken up by young people. Youth workers perform important actions in creating engagement process for consultations and cooperation with politicians and civil servants. The interpretation of research data suggests that some of the youth workers and mentors at a local level (in Polish and Lithuanian cases) are motivated to maximum energy and resources (even they are limited) in their activities. They also pointed that there are necessity to invest in youth engagement structures for crating youth services.

Certainly, one discussion participant noted, that they have a strong and very useful dialogue between local government institutions and the youth. The Polish stakeholder argued that it is possible to overcome 'artificial' rhetoric and formal cooperation with a mutual recognition and trust.

Conclusions. The main significant barriers and thresholds for youth engagement in municipality affairs are related to the top-down agenda settings in municipalities on youth political and municipal policy matters, a lack of interest for actual youth engagement in the municipality, barriers for different forms of participation, and the manipulation of engagement. The data analysis points to a twofold problem with the engagement: broader attitudes and engagement approach issues, and narrower institutional barriers (the agenda setting, the lack of resources, gaps in the consultation process). Issues of non-cooperative attitudes and manipulative practises backgrounds were

noted by some of the consultations group participants in Lithuania and in Poland. The practice of youth engagement in the Polish and Lithuanian local government community decision-making or municipal social service provisions has been slow to institutionalize. The interview analysis discloses, that the barriers have been crossed by most of participants.

The stakeholders emphasized the importance of a youth-centric policy approach in the municipalities. The importance of genuine and effective youth representation in municipalities was also discussed and concluded. There were a number of ways for the youth to be engaged in the consultations of municipal government or other activities. With that concluded, participants shared their most effective practices as well as the main problems and gaps in the process. The stakeholders reported some key actors in the network of the partnership, - youth workers, contact persons (responsible for the organisation and coordination of youth engagement in the municipalities), politicians (former youth council members). These participants are important for interactions between the youth and the municipalities. In some researched cases (the Ilawa municipality case), they are forming social networks with a well-established youth council. Overall, a well-established youth council is the most effective form of high engagement of youth, according to the qualitative research data.

This research is funded by the South Baltic Youth Core Groups Network (SB YCGN) No. STHB.05.01.00-28-0117/17-00

INOVATYVIOS ORGANIZACINĖS KULTŪROS BRUOŽAI

Ligita Šimanskienė¹, Jurgita Paužuolienė²

¹ Klaipėdos universitetas, ² Klaipėdos valstybinė kolegija

Organizacijos norėdamos būti aktyviomis verslo dalyvėmis, turėtų siekti inovatyvių organizacinių kultūrų. Tai būtina, nes nesugebėjimas reaguoti į pokyčius, kurti naujas idėjas, diegti inovacijas savo veikloje gali įmonę išstumti iš rinkos. Tačiau tam, kad organizacijose būtų kuriamos ir diegiamos inovacijos, reikalinga tam tikra aplinka, vyraujančios vertybės ir nuostatos, todėl tinkamai suformuluota organizacinė kultūra gali skatinti inovacijų diegimą ir kūrybiškumą. Pasak kai kurių mokslininkų organizacinė kultūra gali sukurti tinkamą aplinką inovacijoms. Inovacijos apima įvairialypius ryšius ir kompleksinius santykius, kurie išreiškia veiklos efektyvumo ir konkurencingumo kriterijus. Inovacijos gali apimti visą įmonės spektrą, todėl organizacinė kultūra gali būti panaudota jos plėtrai. Svarbu ir tai, kad informacijos, žinių ir kūrybos visuomenėje, pačių organizacijų struktūriniai, veiklos ir valdymo modeliai įgyja unikalumo ir inovatyvumo bruožų, kurie veikia vertės kūrimo grandinę, sukuria sąlygas produktų ir paslaugų pridėtinei vertei didinti. Inovatyvią organizacinę kultūrą analizuojama gana nedaug mokslininkų, kai kurie analizuoja inovacijoms palankios organizacinės kultūros bruožus, teigdami, kad inovacijos gimsta joms palankioje organizacinėje kultūroje.

Problema. Šiuolaikinė aplinka verslui sukuria daugiau galimybių dalyvauti inovacinėje veikloje. Tačiau dažnai organizacijos stokoja finansinių išteklių, kurių stygius užkerta priėjimą prie kai kurių inovacijų šaltinių ir sukelia problemų diegiant inovacijas. Tai verčia organizacijas dar labiau išnaudoti darbuotojų kūrybiškumą inovacijų plėtroje, kuriant inovatyvią organizacinę kultūrą. Todėl šiose tezėse keliamas probleminis klausimas: kokie inovatyvios organizacinės kultūros bruožai būdingi organizacijoms?

Tikslas. Nustatyti inovatyvios organizacinės kultūros bruožus organizacijose.

Metodika. Mokslinės literatūros analizė, sisteminimas. Atliekant empirinį inovatyvios organizacinės kultūros tyrimą organizacijose, taikytas kiekybinis tyrimo bei duomenų apdorojimo metodas.

Apklausoje dalyvavo keturių įmonių darbuotojai. Viso apklausta 110 darbuotojų.

Tyrimo rezultatai. Atlikus inovatyvios organizacinės kultūros analizę, galima teigti, kad inovacijos, tai į rizikingus pokyčius orientuotas procesas, kurio metu žinios kultūrinėje aplinkoje paverčiamos konkurencingais produktais/paslaugomis. Tyrimu išsiaiškinta, kad labiausiai inovatyvi organizacinė kultūra paplitusi trijose organizacijose. Tačiau lyginant su kitomis organizacijomis vienoje iš jų darbuotojai mažiausiai skatinami mokytis ir tobulėti, vadovai nesudaro sąlygų priimti sprendimus. Siekdami diegti inovatyvią organizacinę kultūrą įmonės sustiprintų bendradarbiavimą tarp padalinių bei įmonės viduje. Inovacijos ir rizika yra neatsiejamos sąvokos, todėl kiekviena įmonė norėdama būti inovatyvi turi mokėti ir rizikuoti. Įmonės turėtų ieškoti vis naujesnių būdų kaip išlikti konkurencingomis, kaip pritraukti kuo daugiau vartotojų ir išlaikyti savo poziciją rinkoje. Vienas iš būdų tai įgyvendinti yra inovatyvios organizacinės kultūros plėtojimas.

Išvados. Atlikus literatūros analizę išskirti inovatyvią organizacinę kultūrą apibūdinantys bruožai: tinklaveika; rizikos tolerancija; mokymasis; vertybės; kūrybiškumas; vadovavimas; bendradarbiavimas ir komunikacija, organizacijos struktūra. Akcentuotina, kad nuolat besimokantis ar net aplenkiantis visuomenės, technikos, technologijos ir kitus pokyčius darbuotojas yra vertingas įmonei ir visuomenei, geba kurti inovatyvią organizacinę kultūrą.

PERSONALIZACIJOS TEORIJOS NUOSTATŲ TAIKYMAS TEIKIANT PSICHOSOCIALINĘ PAGALBĄ ONKOLOGINIAMS LIGONIAMS

Ligita Šimanskienė, Samanta Savickaitė

Klaipėdos universitetas

Pastaruosius 30 metų įvairiose šalyse vykdomos viešųjų paslaugų personalizacijos reformos, kurių pagrindinis tikslas – pereiti nuo paslaugų modelio „vienas dydis tinka visiems“ prie modelio, pagal kurį patys piliečiai gali pasirinkti jiems reikalingas ir labiausiai tinkančias paslaugas. Pasirinkimo laisvė ir paslaugų kontrolė, įgalinimas, informuotumas ir aktyvus piliečio dalyvavimas jam reikalingos pagalbos paketo kūrime tampa kertiniai žodžiai, geriausiai apibūdinantys šiuos pokyčius. Akcentuotina, kad personalizacija, pirmiausia kilusi iš socialinio sektoriaus, pamažu taikoma ir kitose viešojo gyvenimo sferose, kurių kontekste verta išskirti sveikatos bei socialinio sektorių integraciją, ypač kai kalbama apie lėtinių ligų, tokių kaip vėžys, prevenciją ir gydymą. Norint užtikrinti visapusišką gerovę ir sklandų gydymo procesą onkologiniams ligoniams, būtina teikti personalizuotą, į kompleksinius asmens poreikius orientuotą psichosocialinę pagalbą. Tačiau personalizacijos taikymas psichosocialinėms paslaugoms yra probleminis dėl šios koncepcijos neapibrėžtumo ir lankstumo bei sociokultūrinių šalies ypatumų.

Problema. Kaip personalizacijos teorija gali būti taikoma teikiant psichosocialinio pagalbą onkologiniams ligoniams?

Darbo tikslas. Nustatyti personalizacijos teorijos nuostatų taikymo ypatumus teikiant psichosocialinę pagalbą onkologiniams ligoniams.

Tyrimo metodika. Atlikta išsami dokumentų studija personalizacijos ir psichosocialinės pagalbos onkologiniams ligoniams klausimais.

Rezultatai. Personalizacija – tai paslaugų formavimas ir teikimas, atsižvelgiant į individualias paslaugos vartotojo preferencijas, poreikius ir aplinkybes. Kaip vieni iš svarbiausių personalizacijos bruožų išskiriami: paslaugų pritaikymas pagal individualius asmens poreikius; informatyvūs sprendimai; intensyvus tarpsektorinis bendradarbiavimas; išplėta vietinė partnerystė; ankstyvoji intervencija ir prevencija; prieigos prie universalių bendruomenės paslaugų ir iš-

teklių užtikrinimas. Siekiant įgyvendinti tokias permainas integruojant psichosocialinę pagalbą onkologiniams ligoniams, būtina pirmiausia, identifikuoti ligonio poreikius, po to sudaryti detalų kompleksinės pagalbos planą, nukreipti ligonį pas atitinkamus specialistus (socialinis/sveikatos sektoriai) bei koordinuoti šiuos procesus. Esminiai personalizuotos psichosocialinės pagalbos komponentai yra: psichosocialinių poreikių stebėseną ir vertinimas; paciento švietimas ir įgalinimas; individuali komunikacija su ligoniu, įtraukiant ir jo artimuosius, apie psichosocialinės pagalbos galimybes ir kt.; pagalbos koordinavimas ir integracija į rutininį gydymo procesą.

Išvados. Personalizacijos įgyvendinimas onkologinių ligonių sveikatos priežiūroje yra labai atsakingas ir intensyvaus bendradarbiavimo tarp įvairių subjektų reikalaujantis procesas. Personalizuotų psichosocialinių paslaugų teikimas skiriasi nuo įprastos paslaugų teikimo tvarkos, nes į paslaugų formavimo-teikimo procesus yra įtraukiami visi suinteresuoti subjektai (paslaugos tiekėjas, paslaugos gavėjas, paslaugos užsakovas ir kt.), vyksta intensyvios derybos, būdingi glaudūs daugiašaliai ryšiai tam, kad būtų suformuotas specifinis psichosocialinių paslaugų paketas, atitinkantis individualius ligonio poreikius. Šiuo pagalbos projektavimo būdu, kuomet integruojama į asmenį orientuota psichosocialinė pagalba, reikšmingai pakeičiama įprasta sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarka, taip sustiprinama teikiamų paslaugų kontrolė, gerinama ligonių priežiūra, o paslaugų kokybė ir ligonių pasitenkinimas tampa kertiniu tikslu ir siekiamybe.

EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ REIŠMĖ DARNIAM TURIZMO VYSTYMUISI

Biruta Švagždienė, Edmundas Jasinskas, Mindaugas Bačiliūnas
Lietuvos sporto universitetas

Mokslininkai šiuolaikinį gyvenimą apibūdina kaip netikrumo ir chaoso pasaulį. Pasaulį, pilną vis spartėjančių pokyčių. Pasaulį, kur ekonomika remiasi ne žeme, pinigais ar gamtiniais ištekliais, bet intelektiniu kapitalu. Pasaulį, kur mažos kompanijos pergudrauja dideles, vartotojai turi tiesioginį priėjimą prie paslaugų, informacijos, o socialiniai, kultūriniai bei finansiniai ryšiai svarbesni nei tautos.

Problema. Darni organizacija yra laikoma kūrybinga sinergine plėtra pasižyminčia organizacija, kurios turinys nusako sinerginės darnos plėtrą, regioninio vystymosi problemas ir socialinės atsakomybės procesus, konkurencingumo, paslaugų kokybės problemų sprendimų tyrimus. Tokie pokyčiai vyksta besikeičiančios darbo rinkos sąlygomis, esant klimato kaitai ir tai, kad senka gamtos ištekliai, taip pat įvairūs, vykdomi procesai ir nuolatinė jų plėtra. Lisabonoje 2000 metais buvo numatytas vienas iš ES tikslų sukurti konkurencingą ekonominę bendriją pasaulyje. Tam tikslui bendrija išplėtė savo narių skaičių ir parengusi finansinės paramos strategiją didelį dėmesį skyrė regionų išsivystymo lygio didinimui. *Kokią reikšmę turi ES struktūriniai fondai darniam turizmo vystymui(si)?*

Darbo tikslas. Išanalizavus ES struktūrinių fondų investicijas, atskleidžiant reikšmę darnaus turizmo vystymui(si).

Tyrimo metodika. 1. Atliekant mokslinės literatūros analizę buvo orientuotasi į apibendrinimo ir sintezavimo principus. 2. Atrinktų ES struktūrinių fondų investicijų rodiklių kitimo tendencijas. 3. Išryškinta turizmo verslo situacija sąlytyje su ES struktūriniais fondais.

Rezultatai. Lietuva nuo pat įstojimo į ES gauna struktūrinių fondų finansinę paramą šalies ekonomikai kelti. Iki šios dienos tai jau yra trečiasis paramos įsisavinimo etapas. Pirmajame finansavimo etape organizacijos vangiai įsisavindavo ES paramą dėl nepaknakamai turimos informacijos apie šią paramą bei sudėtingo paramos gavimo mechanizmo. Antrajame etape daugiau dėmesio buvo skirta supaprastinti paramos gavimą, pašalinant nereikalingus biurokratinius trikdžius. Nuo šio laikotarpio yra ypač pastebimas verslo plėtros projektų,

inovacijų kūrimo didėjimas. Šiame laikotarpyje sparčiai augo ES parama turizmo sektoriuje. Pagal ES sanglaudos politiką turizmo skatiniui buvo skirta daugiau nei 6 mlrd. Eurų, tai sudarė 1,8 % visos ES paramos biudžeto. Labai svarbu yra, kad šios lėšos būtų panaudojamos tinkamai ir būtų išplėtotas turizmo verslas bei sukurta pridėtinė vertė susijusiuose sektoriuose. Kai kurie autoriai teigia, jog netinkamas ES finansinės paramos panaudojimas padaro didelę neigiamą įtaką ekonomikai. ES struktūrinės paramos tikslas paskatinti turizmo augimą yra siektinas skatinimu pritraukti užsienio investicijas.

Išvados. Investicijos teigiamai atsiliepė ekonomikos augimui, skatinant kurti naujas darbo vietas, investuoti į inovatyvius sprendimus pasiūlant naujas paslaugas rinkoje. ES investicijos turėjo netiesioginį poveikį skatinant regiono turizmą. Pagerėjo vystymasis tarp susisiekimo infrastruktūros ir turizmo, atsirado abipusis ryšys. Patogus susisiekimas skatina turizmo paslaugų paklausos išaugimą. Turistiniu požiūriu, patraukli vietovė yra tikėtina, jog sulauks didesnių investicijų į infrastruktūros vystymą ir iš privataus sektoriaus. Taip atsiranda nauji turizmo traukos centrai, kurie anksčiau nebuvo tokie populiarūs, nes neturėjo patogaus susisiekimo. Nagrinėjant kokį netiesioginį poveikį turizmui turėjo šios investicijos, buvo analizuoti: informacijos centruose apsilankusių žmonių skaičius, apgyvendinimo įstaigų skaičiaus kaitos tendencijos, kelionių agentūrų skaičius ir juose dirbančių asmenų skaičius, atvykstančių turistų skaičius. Akivaizdžiai išaugo apgyvendinimo įstaigų ir apgyvendintų turistų skaičius, pinigų kiekis. Tačiau turistinių organizacijų skaičius sumažėjo, ką būtų galima paaiškinti išpopuliarėjusiu savarankišku keliavimu. Tai pat dar aktyvesniam turizmo vystymuisi regione galėtų padėti įvairesnių apgyvendinimo įstaigų kūrimas, įvairesnių pramogų bei paslaugų turistams pasiūlymas. Toks apgyvendinimo ir paslaugų diferencijavimas padėtų pritraukti įvairesnio kontingento turistus ir apskritai padidinti jų skaičių.

INTELEKTINIŲ TEORIJŲ IR ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ TARPUSAVIO RYŠYS: SAVANORYSTĖS ATVEJIS

Biruta Švagždienė, Artūras Simanavičius, Marius Baltaduonis

Lietuvos sporto universitetas

Šiandieninėje aplinkoje savanorystė pristatoma kaip svarbi veikla, turinti galimybes papildyti socialines paslaugas, padeda gerinti kitų žmonių gyvenimo kokybę, prisijungti prie veiklos gerinimo ir pačių organizacijų darbe. Viena populiariausių sričių – socialiniai projektai, kai tenka bendrauti su žmonėmis, kurie susiduria su įvairiais sunkumais. Tai darbas su vaikais, ribotų galimybių jaunuoliais ar mažumomis, taip pat senelių namuose ar pagalba neįgaliesiems. Aplinkosaugos projektų tikslas yra padėti žmonėms suvokti būtinybę saugoti gamtą. Edukacinė sritis apima jaunimo informavimą, pilietiškumo skatinimą ir neformalųjį ugdymą.

Tyrimo problema. Savanoriška veikla turi įvairių formų ir gali būti lanksčiai pritaikoma įvairiose viešojo gyvenimo, viešojo sektoriaus srityse, tačiau viešojo ir privataus gyvenimo suderinamumui ir harmonijai savanoriška veikla gali turėti itin reikšmingos teigiamos įtakos. Veiklos išskirtinumą pabrėžia galimybės ją derinti su nuolatine profesine veikla, studijomis, šeimos ir visuomenės interesais bei poreikiais, veiklos suderinamumas su asmens bei privataus ir viešojo sektorių partneryste siekiant gerovės sau ir aplinkiniams. Lietuvoje sporto savanorystė vis dar vystosi, tad yra ganėtinai sudėtinga savanorius sudominti, pritraukti bei vėliau juos išlaikyti, o tai yra sudėtingesnis procesas, kadangi reikia tinkamai juos motyvuoti ir nukreipti jų energiją darbui. Taip pat puoselėti lojalumo jausmą ir ugdyti pareigą dirbti, nors šie ir negauna jokio atlyginimo. Tačiau savanoriavimo motyvams tikėtina daro įtaką savanorio intelektas. Kiekviena intelekto forma turi savo simbolių sistemą – pagrindinį informacijos apdorojimo vienetą (žodį, skaičių, garsą, judesį). Tai reiškia, kad kiekvienas žmogus, spręsdamas kasdienes problemas, naudoja skirtingus informacijos vienetus. Taigi siekiant suvokti savanoriavimo motyvus ir efektyviau panaudoti savanorių gebėjimus altruistiškoje veikloje svarbu suvokti ar savanorio intelektas daro įtaką jo motyvams, lūkesčiams bei naudai.

Darbo tikslas – įvertinti intelekto teorijų ir žmogiškųjų išteklių

lių savanorystėje ryši.

Tyrimo metodika. Tyrimo rezultatui pasiekti buvo analizuojama mokslinė literatūra ir remtasi ankščiau atliktais moksliniais tyrimais. Taikytas kokybinis tyrimo metodas – *giluminis iš dalies struktūruotas interviu*, apklausti 5 respondentai iš skirtingų Lietuvos savanoriškos veiklos organizacijų. Siekiant išsiaiškinti vyraujančią intelekto tipą tarp savanorių buvo panaudotas patogiosios atrankos metodas ir apklausta 60 savanorių.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad savanoriai savo laisvalaikį siekia praleisti prasmingai. Savanoriauti dažniausiai skatina šeimos nariai ir šeimoje nuo mažumės rodomas pagalbos kitiems pavyzdys. Savanorystė neatsiejama ir nuo asmeninių pokyčių. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tarp savanorių nėra vieno konkretaus vyraujančio intelekto tipo ar jų grupės. Kalbant su savanoriais apie savanorystės lūkesčius galima buvo išvelgti vyraujančią intrapersonalinį intelektą. Padėdami kitiems kartu sprendžiami ir savo asmeninių jausmų verpetai, siekiama suvokti pasekmių- priežasčių dėsnius, keisti asmenines savybes.

Išvados. Verbalinis intelektas būdingas visiems tiriamiesiems. Ženklus vidurkių skirtumas fiksuojamas analizuojant tarpasmeninio intelekto duomenis. Duomenys rodo, kad šio intelekto vyravimas stebimas tarp moterų. Tuo tarpu kaip ir vertinime pagal amžių taip ir vertinime pagal lytį - verbalinis intelektas būdingas tiek vyrams, tiek moterims. Erdviniu intelektu apklaustų tarp savanorių labiau išsiskiria vyrai. Muzikinis ir natūralistinis intelektas ryškesnis tarp moterų. Šeimyninis statusas daro įtaką intelekto tipų pasiskirstyme; asmeninių santykių statusas esminės įtakos nedaro. Ženklus vidurkių skirtumas fiksuojamas analizuojant tarpasmeninio intelekto duomenis. Stebimas ryškesnis matematinio – loginio intelekto tipo vidurkio nuokrypis aukštąjį išsilavinimą turinčiųjų, tikėtina dėl to, kad įgyjant aukštąjį mokslą, mokomi mąstyti ir priimti sprendimus fundamentaliu lygmeniu.

TVARI ŽUVININKYSTĖS IR AKVAKULTŪROS REGIONŲ PLĖTRA

Violeta Valiulė

Klaipėdos universitetas

Norint užtikrinti tvarią žuvininkystės ir akvakultūros regionų plėtrą, atsižvelgiant į Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondo (toliau EJŖŽF) numatytus Sąjungos prioritetus (tausios žuvininkystės ir akvakultūros, įskaitant susijusį perdirbimą, skatinimo, inovacinės, konkurencingos ir žiniomis grindžiamos žuvininkystės ir akvakultūros, įskaitant susijusį perdirbimą, skatinimo, bendrosios žuvininkystės politikos skatinimo, taip pat užimtumo ir teritorinės sanglaudos didinimo) būtina siekti konkrečių tikslų. Žuvininkystės sektoriaus atstovų anketinė apklausa, iš dalies struktūrizuoti interviu su ekspertais rodo, kad sektoriaus įmonėms patrauklesnė finansinė parama, orientuota į gamybinių pajėgumų didinimą. Tai neatitinka 2014–2020 m. finansinio laikotarpio prioritetų, kurie orientuoti sritims, kuriančioms didesnę pridėtinę vertę vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu: moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai ir inovacijoms, ypač versle, skatinti; informacinių technologijų plėtrai; smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai; energijos efektyvumui didinti.

Problema. Kokios priemonės užtikrintų tvarią žuvininkystės ir akvakultūros regionų plėtrą?

Tikslas. Pasiūlyti priemones tvariai žuvininkystės ir akvakultūros regionų plėtrai.

Tyrimo metodika. Išanalizuota Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 m. veiksmų programa. Apklausti žuvininkystės sektoriaus, bankų ir kredito unijų atstovai, vykdyti iš dalies struktūrizuoti interviu su žuvininkystės sektoriaus įmonių vadovais, asociacijų vadovais.

Rezultatai. Nustatyta, kad efektyviausiai žuvininkystės ir akvakultūros regionų tvarią plėtrą užtikrintų Europos parlamento ir tarybos reglamente Nr. 508/2014 numatytos finansavimo priemonės/straipsniai 30 (pajamų įvairinimas ir naujų rūšių pajamos); 41 (energijos vartojimo efektyvumas ir klimato kaitos švelninimas); 42 (pridėtinė vertė, produktų kokybė ir nepageidaujamos priegaudos panaudojimas); 43 (žvejybos uostai, iškrovimo vietos, aukcionams skirtos patalpos ir priedangos). Tvarios žuvininkystės tikslas – gauti di-

desnę pridėtinę vertę su mažesnėmis sąnaudomis suprantamas kaip: žuvininkystės įmonių, įskaitant mažos apimties priekrantės žvejybos laivyno, konkurencingumo ir gyvybingumo didinimas ir saugos bei darbo sąlygų gerinimas; paramos teikimo technologinės plėtros, inovacijų, įskaitant energijos vartojimo efektyvumo didinimą ir žinių perdavimo gerinimas; žuvininkystės įmonių, įskaitant mažos apimties priekrantės žvejybos laivyno, konkurencingumo ir gyvybingumo didinimas ir saugos bei darbo sąlygų gerinimas; paramos teikimo technologinės plėtros, inovacijų, įskaitant energijos vartojimo efektyvumo didinimą ir žinių perdavimo gerinimas. Tvarios akvakultūros plėtojimo pagrindinis tikslas – vandens biologinės įvairovės apsauga ir atkūrimas ir su akvakultūra susijusių ekosistemų stiprinimas, efektyvus išteklius naudojančios akvakultūros skatinimas.

Išvados. Tvarią žuvininkystės ir akvakultūros regionų plėtrą užtikrintų ne finansinė parama, orientuota į sektoriaus įmonių gamybinių pajėgumų didinimą, o priemonės kuriomis prisidedama prie žvejų pajamų įvairinimo plėtojant papildomą veiklą, įskaitant investicijas į laivą, žūklės turizmą, restoranus, žvejybos aplinkosaugos funkcijas ir šviečiamąją su žvejyba susijusią veiklą. Produktyvios investicijos į akvakultūrą (48 str.) paspartintų akvakultūros ūkių modernizavimą, akvakultūros srities darbuotojų darbo ir saugos sąlygų gerinimą; mažintų neigiamą poveikį aplinkai arba didintų teigiamą poveikį aplinkai ir išteklių naudojimo efektyvumą. Investicijos gerintų akvakultūros produktų kokybę, kurtų pridėtinę vertę, spartintų esamų akvakultūros tvenkinių ar lagūnų atkūrimą pašalinant dumblą, akvakultūros įmonių pajamų įvairinimą plėtojant papildomą veiklą.

EUROPOS SAJUNGOS IR LIETUVOS APLINKOSAUGOS POLITIKOS PAGRINDINĖS KRYPTYS

Jolanta Vilkevičiūtė
VDU Žemės ūkio akademija

Pastaruosius dešimtmečius visame pasaulyje stebimi vis didesnę neigiamą poveikį aplinkai sukeliantys klimato kaitos reiškiniai – tokie kaip staigūs oro temperatūros pokyčiai, klimato šilimas, gamtos reiškinų išsibalansavimas bei vis dažnėjančios stichinės nelaimės. Siekiant suvaldyti klimato kaitos pokyčius pasaulyje, ES (toliau ES) siekia skirti kuo daugiau dėmesio aplinkos apsaugai, darniam vystymuisi bei imasi politinių bei teisinių priemonių, skirtų tausoti mus supančią aplinką bei gamtinius išteklius.

Problema. Kokios politinės ir teisinės priemonės užtikrintų stabilią aplinkos apsaugą globalios kaitos kontekste?

Darbo tikslas. Išanalizavus aplinkos apsaugos teisinį reglamentavimą ES ir Lietuvoje, pateikti ES ir Lietuvos strateginių aplinkos apsaugos politikos gairių sąsajas bei su jomis susijusias mokslines išvalgas.

Tyrimo metodika. Išanalizuota mokslinė bei teisinė literatūra, ES bei Lietuvos programos ir strategijos, tarptautiniai susitarimai ir kiti teisės aktai, skirti aplinkos apsaugos santykiams reguliuoti. Taip pat buvo remiamasi ir kitų mokslininkų atliktais moksliniais tyrimais, pateiktomis išvalgomis, išvadomis bei analizuojami įvairūs statistiniai duomenys.

Rezultatai. Pagrindinius ES dokumentus, orientuotus į aplinkos apsaugą galima išskirti į tarptautinius susitarimus, konvencijas, strategijas, programas bei reglamentus ir direktyvas. Strategijose ir programose yra numatomos pagrindinės ES politikos gairės aplinkos apsaugos srityje, o dėl to ES ir valstybės narės institucijos priima bei vėliau įgyvendina atitinkamus teisės aktus. 2009 m. ES Tvaraus vystymosi strategijoje yra numatyta atkreipti dėmesį į klimato kaitą bei švarios energijos naudojimą, tausų vartojimą bei gamybą, gamtos išteklių išsaugojimą ir valdymą. 2011 m. priimtoje ES Biologinės įvairovės strategijoje iki 2020 metų yra užsibrėžta pašalinti pagrindinius biologinės įvairovės ES nykimo veiksnius ir kiek galima sumažinti neigiamą poveikį gamtai bei egzistuojančioms ekosistemoms. 2013 m. 7-oji ES ap-

linkosaugos veiksmų programoje iki 2020 m. (7-oji AVP) yra išsikelti tokie pagrindiniai tikslai kaip saugoti, tausoti ir puoselėti ES gamtinį kapitalą; siekti efektyviai naudoti gamtinius išteklius; maksimaliai padidinti ES aplinkos apsaugos teisės aktų naudingumą ir gerinti jų įgyvendinimą ir kt. Tai tik trumpa kelių pagrindinių strategijų apžvalga. Reikėtų pabrėžti, kad ES imasi tiek politinių, tiek ir teisinių sprendimų siekiant apsaugoti miškus, vandenį, aplinkos orą ir kitus gamtinius rešursus.

Lietuva kaip ES valstybė narė savo nacionalinėmis teisinėmis priemonėmis turi užtikrinti šių tikslų įgyvendinimą Lietuvoje. Tai yra atliekama priimant nacionalines strategijas bei programas kaip, pavyzdžiui, Klimato kaitos programa (2019), 2012 m. Nacionalinė miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012–2020 metų programa ir kt.

Išvados. ES bei Lietuva kaip valstybė narė ne tik deklaruoja, bet ir visomis politinėmis bei teisinėmis priemonėmis stengiasi užtikrinti gamtos apsaugą bei išsaugoti biologinę įvairovę. Šiai dienai užtenka politinio ir teisinio gamtos apsaugos reglamentavimo, tačiau kalbant apie tausų gamtos išteklių naudojimą, reikėtų didinti pačių piliečių sąmoningumą. Todėl rekomenduojama taikyti ne tik politines ir teises priemones, tačiau organizuoti ir įvairius renginius: pilietines akcijas, programas, skatinančias rūšiuoti atliekas, taupiai naudoti energiją bei saugoti visą tai kas mus supa.

KULTŪRINĖS EKOSISTEMŲ PASLAUGOS: TEISINIO REGLAMENTAVIMO APŽVALGA

Jolanta Vilkevičiūtė
Klaipėdos universitetas

Ekosistemų teikiamos kultūrinės paslaugos apima mus supančios gamtos grožį, leidžia pažinti gimtąjį kraštą, susipažinti ir saugoti tautinį paveldą, protėvių kultūrinį palikimą, sudaro sąlygas aktyviam ir pasyviai poilsiui bei prisideda prie žmonių dvasinės gerovės. Ekosisteminių paslaugų pagal CICES (Bendroji tarptautinė ekosisteminių paslaugų klasifikacija) yra skirstomos į 4 pagrindinius tipus: aprūpinimo, reguliavimo, pritaikymo ir kultūrinės (Ekosisteminių paslaugų klasifikacija, 2018). Visos paslaugos yra skirstomos į skyrius, grupes, klases, vėliau pateikiant jų paprastą aprašymą, pavyzdžius bei gaunamos naudos pavyzdžius.

Problema. Ar pakankamas ekosistemų teikiamų kultūrinių paslaugų (turizmo, ekoturizmo ir rekreacijos) teisinis reglamentavimas?

Darbo tikslas. Išanalizavus ekosistemų kultūrinių paslaugų klasifikaciją pagal CICES bei Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktus, pateikti mokslines išvagas, susijusias su ekosistemų teikiamų kultūrinių paslaugų (tokių kaip turizmo, ekoturizmo bei rekreacija), Europos Sąjungos ir Lietuvos teisiniu reglamentavimu.

Tyrimo metodika. Analizuojant ekosistemų teikiamų kultūrinių paslaugų teisinį reglamentavimą buvo remiamasi CICES klasifikacijoje nustatytais gaunamos naudos pavyzdžiais akcentuojant turizmo, ekoturizmo ir rekreacijos sąsajas su aplinkos apsauga. Atliekant tyrimą buvo analizuojama mokslinė bei teisinė literatūra, susijusi su ekosistemomis ir jų teikiamomis paslaugomis; teisės aktai, skirti atskiriems ekosistemoms išsaugoti; buvo remiamasi užsienio ir Lietuvos mokslininkų atliktais tyrimais, išvadamis bei analizuojami įvairūs statistiniai Europos Sąjungos bei Lietuvos duomenys. Taip pat buvo atliktas empirinis tyrimas Lietuvos pakrantės zonoje, apimantis septynias seniūnijas (Stoniškių, Ūsėnų, Juknaičių, Šilutės, Rusnės, Kintų ir Saugų).

Rezultatai. Europos Sąjunga yra juridinis asmuo, turintis atskirą teisės sistemą, kuri skiriasi nuo tarptautinės teisės sistemos (ES teisės šaltiniai ..., 2018). Europos Sąjungos tikslai ir politika ekosistemų

tvarumo ir apsaugos srityse yra užtikrinama įvairių rūšių teisės aktais. Tačiau analizuojant ekosistemines paslaugas, pažymėtina, kad „ nėra konkrečios ES politikos, skirtos ekosistemų funkcijoms valdyti.“ (Bouwma ir kt., 2018). Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, „kad ekosistemų paslaugų koncepcija jau įtraukta į neseniai ES (su aplinka) susijusią politiką, pvz., Biologinės įvairovės strategiją“ (Bouwma ir kt., 2018). Šios strategijos antrajame tikslu numatyta palaikyti ir atkurti ekosistemas.

Lietuvoje įstatymiškai nėra apibrėžta kas tai yra „ekosistemines paslaugas“ arba „ekosistemos teikiamos paslaugas“. Kalbant apie turizmo, ekoturizmo bei rekreacijos teisinį reglamentavimą Lietuvoje, reikėtų išskirti šiuos pagrindinius teisės aktus: LR civilinį kodeksą, LR administracinių nusižengimų kodeksą, LR turizmo įstatymą, Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programą, Kurorto statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašą, Turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisykles bei LR tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 metų programą, LR saugomų teritorijų įstatymą, LR aplinkos apsaugos įstatymą bei LR aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymą, LR etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymą.

Išvados. Ekosistemų teikiamų kultūrinių paslaugų teisinis reglamentavimas yra daugialypis, apimantis ne tik įvairias teisės aktų rūšis, bet taip pat ir atskirus sektorius (aplinkos apsauga, turizmas, žemės ūkis, oro ir vandens apsauga, etninė kultūra ir etnografiniai regionai, klimato kaita, saugomos teritorijos ir kt.). Tiek tarptautinių, tiek nacionalinių teisės aktų gausa sudaro prielaidas tausiam ekosistemų teikiamų kultūrinių paslaugų naudojimui ir darniam jų vystymui.

This research is funded by the European Social Fund according to the activity 'Improvement of researchers' qualification by implementing world-class R&D projects' of Measure No. 09.3.3-LMT-K-712.

MIGRANTŲ INTEGRACIJOS Į ES DARBO RINKĄ IŠŠŪKIAI

Daiva Viningienė
Klaipėdos universitetas

Vienas iš pagrindinių globalizacijos procesų ir ekonominio restruktūrizavimo procesų, keičiančių ekonomikos plėtros perspektyvas ir vystymosi trajektorijas visame pasaulyje, yra tarptautinės migracijos didėjimas. Migracija yra modernios ekonomikos darbo rinkos dalis ir yra glaudžiai susijusi su globalizacijos procesu. Migracija yra dinamiškas procesas, turintis didelę įtaką Europos Sąjungos ekonominei ir socialinei aplinkai. Migracija, kaip sudėtingas reiškinys, teikia ne tik ekonominę naudą, bet ir sukelia papildomas išlaidas, pvz.: socialinės išmokos imigrantų šeimoms, imigrantų socialinės integracijos išlaidos, blogėjanti kriminogeninė situacija, didėjančios papildomos investicijos į asmens gerovę ir sveikatos apsaugos priemones ir pan.

Problema. Norint sėkmingai integruoti migrantus į darbo rinką, svarbu nustatyti migrantų tikslinės grupės poreikius; išgirsti darbdavių nuomonę apie tai, su kokiais sunkumais susiduriama priimant migrantus; kaip šie sunkumai buvo įveikti.

Tyrimo tikslas. Nustatyti migrantų iššūkius, kylančius dėl integracijos į darbo rinką.

Tyrimo metodika. Buvo išanalizuota ekonominė, teisinė, sociologinė literatūra bei dokumentacija, atlikti kokybinis ir kiekybinis tyrimai 2018 metais penkiose šalyse (Lietuvoje, Rumunijoje, Kipre, Ispanijoje, Suomijoje). Tyrime dalyvavo 150 imigrantų (30 iš kiekvienos šalies), 150 darbdavių (30 iš kiekvienos šalies) ir 50 socialinių darbuotojų (10 iš kiekvienos šalies). Tyrimas parodė, kad migracija neišvengiamai palietė tyrime dalyvavusias šalis ir jos susiduria su didesniais ar mažesniais iššūkiais integruojant migrantus į darbo rinką.

Rezultatai. Integracija į naują šalį yra daugialypis ir sudėtingas procesas. Nelegaliai dirbantys migrantai gali gauti ekonominės naudos, dirbdami kitoje šalyje tam tikroje darbo pozicijoje, bet už tai jiems tenka susidurti su didesniu nesaugumu dėl gyvenamosios ir darbo vietos, t.y. integracijos į socialinę ir ekonominę aplinką iššūkiais. Migrantai, kurie yra labiau orientuoti į ekonominės naudos didinimą per trumpalaikį buvimą svečioje šalyje, nesiekia socialinės integracijos, taip sukeldami neigiama vietinės bendruomenės požiūrį į juos. Mig-

rantų integracija ir aktyvus jų dalyvavimas darbo rinkoje yra vienas svarbiausių klausimų Europos Sąjungoje (ES). Integracijos procesas svarbus ne tik dėl ekonominio aspekto, bet ir socialinės sanglaudos skatinimo. Tačiau integracijos procesas yra gana problemiškas. Vienos iš pagrindinių integracijos kliūčių yra didesnis migrantų nedarbo lygis, žemesnis išsimokslinimo lygis, ES tautų diskriminacinis požiūris į migrantus. Migracija tarptautinėje darbo rinkoje laikoma natūralia ne tik todėl, kad judėjimas yra mūsų gyvenimo dalis, bet ir dėl daugelio ekonominių, socialinių ir kultūrinių priežasčių.

Išvados. Tyrime dalyvavusių šalių migrantai patiria iššūkių, susijusių su užimtumu; migrantams trūksta žinių bei darbo įgūdžių naujoje rinkoje. Mokymosi įgūdžių trūksta migrantams Suomijoje ir Rumunijoje (socialinių darbuotojų nuomonė) ir Kipre (patys migrantai). Verslumo įgūdžių svarba akcentuojama visose dalyvaujančiose šalyse, ypač Kipre ir Ispanijoje. Darbdavių akcentuotos problemos: migrantais neturi konkretaus darbo patirties, kvalifikacijos, kalbų įgūdžių, iškilo problemų dėl gebėjimo bendrauti ir bendradarbiauti su kolegomis ar klientais, dėl požiūrio į darbo valandas, darbo kultūrą. Beveik trečdalis visų respondentų mano, kad migrantai turėtų daugiau sužinoti apie vietos kultūrą, tradicijas, religiją. Vienas dažniausių iššūkių migrantų integracijai į darbo rinką yra vietos žmonių požiūris.

SKUBIOS MEDICINOS PAGALBOS GERINIMAS

Gintautas Virketis¹, Rimantas Stašys²

¹ *Klaipėdos universitetas, Klaipėdos universitetinė ligoninė,* ² *Klaipėdos universitetas*

Siekiant pacientams per maksimaliai trumpą laiką suteikti sava-laikę ir kvalifikuotą skubią medicinos pagalbą (toliau – SMP), atlikti visus reikiamus diagnostinius tyrimus ir procedūras, paspartinti gy-dymo procesus bei pagerinti pacientų sveikatos išėtis, reikia gerinti SMP paslaugų valdymą. Priėmimo skubios pagalbos skyriai (PSPS) yra pagrindinis vienetas SMP sistemos struktūroje (pagrindinė ašis), ta-čiau iki šiol nesutariama, koks turėtų būti optimalus PSPS išdėstymas miesto ir kaimo tipo gyvenvietėse, kad būtų užtikrinta galimybė vi-siems Lietuvos gyventojams laiku gauti kokybiškas ir veiksmingas SMP paslaugas, dirbtinai nebūtų didinama atskirtis tarp miesto ir kaimo gyventojų.

Problema. Kokios priemonės užtikrintų kokybiškesnes ir prieinamesnes SMP paslaugas?

Darbo tikslas. Išanalizavus kitų valstybių praktiką, pasiūlyti priemonės SMP optimizavimui.

Tyrimo metodika. Išanalizuota ekonomiškai išsivysčiusių Eu-ropos ir kitų šalių autorių medicininė literatūra, atlikta Lietuvos įsta-tyimų ir kitų teisinių aktų analizė SMP pagalbos kokybės ir prieinamu-mo gerinimo klausimais. Taip pat atlikta struktūruota anketinė ap-klausa. Respondentai: stacionariųjų asmens sveikatos priežiūros įstai-gų ir greitosios medicinos pagalbos įstaigų vadovai, reanimacijos ir intensyviosios terapijos skyrių (RITS) vadovai / vedėjai bei priėmimo skubios pagalbos skyrių vedėjai.

Rezultatai. Pastaruoju laikotarpiu skiriama nemažai dėmesio (visuomenės, politikų, sveikatos vadybininkų, medikų ir kt.) SMP pa-slaugų teikimo gerinimui ir įvairiuose sluoksniuose aptiriamas PSPS tinklo optimizavimas. Daugiausia dėmesio skiriama šiuo metu esančių PSPS kiekiui ir nepagrindžiant teigiama, kad PSPS yra per daug, jie vei-kia neefektyviai. Palyginimui pateikiamas PSPS skaičius 100 tūkst. gy-ventojų: Airijoje 0,6 (2017), Anglijoje 0,33 (2014), Danijoje 0,39 (2013), Nyderlanduose 0,54 (2014), Prancūzijoje 1,09 (2015), Belgijo-je 1,24 (2015). Tuo tarpu Lietuvoje 2017 m. priėmimo-skubiosios pa-

galbos paslaugas, apmokamas Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis, teikė 61 ligoninė, t.y. 2,3 SPS 100 tūkst. gyventojų. Visuotinai prieinamos mokslinės literatūros duomenimis, PSPS santykis 100 tūkst. gyventojų daugelyje šalių labai skiriasi – nuo 3,37 Slovėnijoje (2007) iki 0,33 Anglijoje (2014).

Siūlymas kardinaliai mažinti PSPS santykis 100 tūkst. Lietuvoje gali būti net žalingas, turint galvoje, kad bent jau šiuo metu PSP skyriuose teikiamos net tik medicininės, bet ir socialinės paslaugos daugumai besikreipiančių, ypač rajonų tipo gyventojams. Ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse socialinių paslaugų teikimas nėra vykdomas medicinos personalo darbo ir sveikatos priežiūrai skiriamų lėšų sąskaita.

Be integruoto (PSPS dirba specialiai šiam darbui ruošiami gydytojai ir slaugytojai) ir daugiafunkcinio (PSPS dirba įvairių sričių gydytojai ir slaugytojai, kurie gydo pacientus pagal vyraujančią nusiskundimą ir siunčia pacientą konsultuoti kitam specialistui) SMP paslaugų modelių, mokslininkai yra pateikę SMP sistemos skirtingose šalyse alternatyvų palyginimo metodą per kitokią PSPS vertinimo prizmę. Šio metodo nauda dvejopa: jis leidžia suvokti galimą įvairovę ir suteikia neutralų pagrindą palyginti SMP sistemas. PSPS apibūdinančios savybės pateiktos sudarytoje pagal Steptoe, Corel ir kt. (2011) lentelėje.

PSPS apibūdinančios savybės

Lokalizacija	Išdėstymas	Laikotarpis	Aptarnaujamų pacientų tipas
Ligoninėje Ne ligoninėje Satelitas Autonominis Pirminės sveikatos priežiūros pagrindu	Sugretintas: <ul style="list-style-type: none"> • su pagalbos pirmumo nustatymu • be pagalbos pirmumo nustatymo Nesugretintas	Visą parą Ne visą parą Sezono metu Kintamu laiku	Visi gyventojai Suaugusieji Vaikai

Remiantis keliomis charakteristikomis, lengviau suprasti, kokie yra galimi skirtingi PSPS deriniai, kurie skirtingose šalyse gali atrodyti visiškai nepriimtini, kadangi, atsižvelgiant į kitokius, tik tai šaliai būdingus, išorinius ar vidinius veiksnius, gali gerokai skirtis teikiamos pagalbos veiksmingumas. Kiti mokslininkai (Camargo, Ginde ir kt.,

2009) pateikia praktiškesnę skirstymą pagal lovų skaičių, nusiskundimų pobūdį, paslaugų teikėjus, teikiamų specializuotų paslaugų profilius, pavyzdžiui, traumų ar insultų centrai.

Nors Lietuvoje PSPS skyriai yra kiekvienoje ligoninėje, ir už paslaugas vienodai apmokama Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis, skirtinguose Lietuvos regionuose yra skirtinga SMP paslaugų teikimo praktika, kuri priklauso ir nuo šeimos gydytojo institucijos veiklos aktyvumo tame regione ar rajone bei stacionaro PSPS veiklos atitinkamame regione. Gydytojų trūkumas, ypač atskirų specialybių (neurologų, oftalmologų, dermatologų ir kt.), jau dabar darosi problema, nors pagal bendrą gydytojų skaičių (tam tikram skaičiui gyventojų) Europos kontekste jų dar nėra per mažai. Tačiau tyrimo duomenimis Lietuvoje PSPS gydytojų trūkumo nėra, nebent iš dalies vasaros atostogų metu. Įgalinus slaugytojas atlikti pirminį paciento būklės vertinimą, taip pat pradėjus ruošti skubios pagalbos gydytojus, ši problema taps dar mažiau aktuali.

Išvados. PSPS santykis 100 tūkst. Lietuvoje neturėtų būti akla mažinamas lygiuojantis į ekonomiškai išsivysčiusias šalis, bet turėtų būti pagrįstas ekonomiškai, įvertinant bendrą paslaugų teikimo kontekstą. Siūloma įvertinti įvairias PSPS apibūdinančias savybes, nustatant jų daugialypiškumą ir charakteristikų skirtumus. Gautos išvalgos gali būti panaudos optimalaus PSPS išdėstymo kriterijams nustatyti ir kaip atspirties taškas kuriant labiau pagrįstą SMP optimizavimo politiką.

AUGALŲ AUGIMO MODELIŲ NAUDOJIMAS DERLIAUS POTENCIALO IR NUOSTOLIŲ VERTINIMUI

Renaldas Žydelis, Sigitas Lazauskas

Lietuvos agrarinių ir miškų mokslo centro filialas Žemdirbystės institutas

Pastaraisiais metais šalies grūdų augintojai pasiekė nemažų laimėjimų, tačiau derliaus stabilumu vis dar nėra patenkinti. Su klimato kaita susietos švelnesnės žiemos, ilgesnis vegetacijos laikotarpis yra labai palankūs augalininkystės plėtrai, tačiau sunkiai prognozuojami ekstremalūs reiškiniai nusineša reikšmingą dalį derliaus. Tai apsunkina tręšimo planavimą, o tai veda prie mažesnio jų panaudojimo efektyvumo, didina vandens bei oro taršos riziką. Todėl augalų derliaus potencialo nustatymas ir tikėtinų nuostolių (*yield gap*) dėl nepalankių abiotinių veiksnių įvertinimas yra labai svarbus iššūkis siekiant tvarios augalininkystės plėtros kintančio klimato sąlygomis.

Problema. Netikslus derliaus potencialo ir tikėtinų jo nuostolių įvertinimas apsunkina tinkamiausių agrotechninių priemonių, ypač tręšimo azotu, parinkimą.

Darbo tikslas. Lauko eksperimentuose patikrinti ir pasiūlyti augalų augimo modelius, kurie padėtų apskaičiuoti augalų derliaus potencialą konkrečiame lauke ir tikėtinus nuostolius dėl nepalankių abiotinių veiksnių Lietuvos gamtinėse sąlygose.

Tyrimo metodika. 2015–2017 metais LAMMC Žemdirbystės institute Dotnuvoje buvo atliekami klasikiniai agronominiai lauko eksperimentai, kuriuose buvo tiriama mineralinių ir organinių trąšų poveikis kukurūzų auginamų grūdams produktyvumui. Šiuose tyrimuose surinkti dirvožemio, augalų bei meteorologiniai duomenys buvo naudojami augalų augimo modelių kalibravimui ir ikrinimui. Tyrime panaudoti trys skirtingo sudėtingumo ir komplektacijos modeliai: FAO rekomenduojamas nesudėtingas *AquaCrop*, Vokietijoje Julich institute sukurtas *AgroC* ir JAV - *DSSAT*.

Rezultatai. Visi trys modeliai sąlyginai gerai imitavo lauko eksperimentuose augintų kukurūzų derliaus formavimosi procesą ir galutinius rezultatus: bendrąją biomasę ir grūdų derlių ($R^2 > 0,92$), kiek prasčiau lapijos dangą ($R^2 > 0,71$) ir dirvožemio drėgmės kiekį ($R^2 = 0,41–0,78$). Pasitelkiant modelius apskaičiuotas ankstyvų veislių kukurūzų grūdų derliaus potencialas Dotnuvoje šiek tiek skyrėsi: pagal *AgroC* 11,2–

11,8 t/ha; AquaCrop 10,3–10,9 t/ha. Pagal AgroC modelį nepalankios aplinkos sąlygos tyrimų metais (labiausiai žema temperatūra ir drėgmės trūkumas) grūdų derlių sumažino 2,8–4,3 t/ha, o pagal AquaCrop modelį derliaus nuostoliai buvo mažesni – 2,0–3,4 t/ha.

DSSAT modelio pranašumas tas, kad jis leidžia išsamiai įvertinti vieno svarbiausių augalų produktyvumo ir aplinkos taršos veiksmų – azoto poveikį augalams ir identifikuoti tikėtus jo nuostolius. Todėl šis modelis gali būti taikomas ne tik derliaus prognozei, bet ir aplinkos taršos azoto junginiais rizikos vertinimui taikant skirtingas augalų auginimo agrotechnikas. Skaičiavimai atskleidė, kad dėl išplovimo azoto galime netekti ne tik rudens-žiemos laikotarpiu, bet ir vasarą kukurūzų augimo metu. Pavyzdžiui 2017 m. vasarą azoto nuostoliai dėl išplovimo galėjo siekti 5 kg/ha ir daugiau, be to, kelių kilogramų galėjo būti netekta dėl emisijos į orą.

Išvados. Augalų augimo modeliai *AquaCrop*, *AgroC* ir *DSSAT* sėkmingai imitavo lauko eksperimente augintų kukurūzų derliaus formavimosi procesą ir sąlyginai gerai apskaičiavo galutinį grūdų derlių. Modelio pasirinkimas priklauso nuo siekiamo tikslo ir turimos informacijos apie dirvožemio bei klimato sąlygas, augalų veislių ypatumus ir kt. Modelis *DSSAT* suteikia naudotojui galimybę apskaičiuoti platesnį parametrų ratą, tarp jų tikėtinus azoto nuostolius, tačiau reikalauja daugiau įvairios papildomos informacijos ir naudotojo įgūdžių.

LIETUVOS PASIENIO REGIONO KAIMIŠKŲ VIETŪVIŲ VERSLUMO VEIKSNIŲ TYRIMAS

Aurimas Župerka, Erika Župerkienė
Klaipėdos universitetas

Verslumo skatinimu kaimiškose vietovėse siekiama papildyti tradicinį žemės ūkio verslą. Didesnės užimtumo galimybės kaimo vietovių gyventojams padeda užtikrinti kaimo vietovių gyvybingumą, taip pat tolygiau plėtoti verslą visoje šalies teritorijoje, ne tik miestuose, kas prisideda prie šalies ekonominio vystymosi, ekonominės ir socialinės atskirties mažinimo tarp skirtingų šalies regionų gyventojų. Taigi kaimiškų vietovių verslumo skatinimas yra žemės ūkio diversifikacijos, prioritetinės bendrosios žemės ūkio politikos kryptis. Kintanti žemės ūkio sektoriaus vieta kaimiškų vietovių vystyme, didesnė gyventojų migracija, darbo jėgos mobilumas, informacinių technologijų bei inovacijų naudojimas, didėjantis kaimo rekreacinis populiarumas reikalauja didinti kaimo gyventojų verslumą.

Problema – kokie veiksniai daro įtaką kaimiškų vietovių gyventojų norui imtis nuosavo verslo, riboja verslumo plėtrą kaimiškose vietovėse?

Tikslas – pasiūlyti verslumo aktyvinimo priemonių kaimiškose pasienio regiono vietovėse.

Metodika. Išanalizuota mokslinė literatūra situacijos ekonomiškai-socialinei apžvalgai. Tikslinės grupės apklausai buvo taikomas kokybinis interviu naudojant struktūrizuotą klausimyną. Tyrimo vieta: Vilkaviškio rajonas (Marijampolės apskritis), Jurbarko rajonas (Tauragės apskrities), Šilutės rajonas (Klaipėdos apskritis). Tikslinė tyrimo grupė: kaimo savivaldybių ir bendruomenių vadovai, ūkininkai, kaimo verslininkai, aktyvūs kaimiškų vietovių piliečiai.

Rezultatai. Analizuojamuose pasienio regiono rajonuose stokojama verslo plėtros iniciatyvų. Nepaisant minėto trūkumo kaimiškos pasienio teritorijos turi potencialias galimybes verslo plėtrai: palankus klimatas, geros kokybės dirvožemis, daug vandens telkinių, ilgametės žemės ūkio tradicijos augalų auginimo ir gyvulininkystės srityje, gyventojų potencialas verslumo plėtrai. Tačiau esami ištekliai nėra naudojami tinkamu mastu. Tai skatina prieštaravimą tarp potencialių galimybių ir nepakankamo socialinės-ekonominės plėtros lygio pasienio

teritorijose. Žemą kaimo gyventojų verslumo iniciatyvos lygį sukelia keletas veiksnių: kaimo gyventojų būtinų žinių ir gebėjimų trūkumas nuosavo verslo kūrimo ir valdymo srityje; nepakankamai suteikiama informacija ūkininkams ir kaimo verslininkams pasienio teritorijose apie verslo sričių finansinę paramą; neišvystyta kaimo gyvenviečių infrastruktūra; nepakankama galimybė studijuoti praktinę sėkmingai veikiančio verslo kaimyninėse šalyse patirtį. Susidariusi situacija nepanaudojama socialiniams-ekonominiams sunkumams sumažinti, išnaudojant verslumo plėtrą kaimiškų pasienio regionų gyventojų užimtumo problemai spręsti, įvairinti žemės ūkio veiklą.

Išvados. Labiausiai ribojančiais verslą tiriamuose regionuose veiksniais respondentai įvardino didelius mokesčius, nepalankią socialinę ekonominę situaciją regione, valstybės paramos stoką, būtinos infrastruktūros trūkumą, išskylančias kliūtis naujo verslo pradėjimui ir plėtrai, darnios raidos išteklių trūkumą regione. Privačiame verslo sektoriuje dirbantys respondentai ribojančius verslo plėtrą veiksnius yra linkę vertinti labiau kritiškai nei žemės ūkio sektoriuje dirbantys respondentai. Rekomenduojama: išnaudoti palankias gamtines sąlygas plėtoti kaimo turizmo veiklai ir su tuo susijusiems alternatyviems verslams; didinti konsultavimo paslaugų prieinamumą (finansinio konsultavimo; kreditų prieinamumo, informacinių paslaugų, verslo konsultavimo).

KLIMATO KAITOS ŠVELNINIMO VEIKSNIAI NAMŲ ŪKIUOSE

Dalia Štreimikienė, Justas Štreimikis
Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Nors dauguma žmonių supranta, kad klimato kaita yra svarbi problema, tačiau tik maža dalis žmonių keičia savo gyvenimo būdą ir taupo energiją bei mažina šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas. Energijos sąnaudos, energiją taupančios investicijos ir ekologiniai veiksmai, tokie kaip atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas, yra susiję su vartotojų sprendimų priėmimu ir jų elgsena. Darbo tikslas: išnagrinėjus elgsenos ekonomikos tyrimus klimato kaitos srityje pateikti jų susistemintas išvagas klimato kaitos švelninimo politikos formavimui. Pagrindinės septynios psichologinių kliūčių bei energijos taupymo ir klimato kaitos švelninimo namų ūkiuose kliūtys: ribotas problemos pažinimas, ideologinės pasaulio nuostatos, palyginimas su kitais svarbiais žmonėmis, elgsenos keitimo kaštai, neigiamas požiūris į ekspertus ir valdžios institucijas, suvokiama pokyčių rizika ir teigiamas, bet ne žymus elgesio pokytis. Taigi, namų ūkių energijos suvartojimą veikia skirtingi psichologiniai poreikiai ir nuostatos, susijusios su skirtingomis kartomis, etninėmis grupėmis ir socialinėmis ekonominėmis grupėmis. Be to, Amerikos psichologų asociacija neseniai nustatė keletą psichinių modelių, kurie įtakoja žmonių supratimą ir reakcijas į klimato pokyčius.

SOCIALINĖS DARNAUS VYSTYMOŠI PROBLEMOS: GYVENTOJŲ SENĖJIMO ĮTAKA EKONOMIKOS RAIDAI

Ilona Kiaušienė, Dalia Štreimikienė
Vilniaus universitetas

Darnaus vystymosi filosofija pabrėžia ekonomikos raidos ir visuomenės gerovės dermę. Tačiau vykstantys spartūs globalizacijos procesai ir kintanti šalių demografinė struktūra lemia, kad vis aktualesnės tampa demografinių pokyčių keliamos problemos. Mažėjant gimstamumui, didėjant emigracijos mastams, senėjant populiacijai, mažėja ekonomiškai aktyvių asmenų skaičius ir didėja išlaikytinių skaičius. Kyla pavojus šalies konkurencingumui, senėjanti visuomenė, gyventojų pasiskirstymo pagal amžiaus grupes pokyčiai turi didelių socialinių ir ekonominių pasekmių. Darbo tikslas: apibendrinus demografines tendencijas, nustatyti gyventojų senėjimo poveikį šalies ekonomikai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad naujausios demografinės tendencijos rodo tolesnį gyventojų skaičiaus mažėjimą. Dauge lyje šalių, tarp jų ir Lietuvoje, gyventojų populiacija sensta, medianinis gyventojų amžius auga. 2017 m., palyginti su 2012 m., BVP vienam gyventojui Lietuvoje kasmet augo ir padidėjo 32,6%. Tačiau išlaidos socialinei apsaugai ir sveikatos priežiūrai augo lėčiau nei BVP. Lietuvoje nustatytas stiprus tiesioginis ($r = 0,900$) ir statistiškai reikšmingas ($p = 0,037$) ryšys tarp pagyvenusių žmonių skaičiaus ir išlaidų socialinei apsaugai. Šis modelis paaiškina 90,2% analizuotų atvejų (determinacijos koeficientas yra 0,9019). Regresijos modelis rodo labai stiprią tiesioginę ir reikšmingą priklausomybę tarp vidutinės gyvenimo trukmės ir trijų pasirinktų rodiklių: BVP vienam gyventojui, užimtumo lygio, sveikatos priežiūros išlaidų.

FUNCTIONING OF FARMS IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL PROTECTION

Zofia Koloszko-Chomentowska¹, Aldona Stalgiene²

¹*Bialystok University of Technology* ²*Lithuanian Institute of Agrarian Economics*

With increasing socio-economic development, the role of agriculture as a sector of the economy responsible for national food security is also changing. Besides food production, it also serves many non-production functions. Social requirements as to the quantity and quality of produced food and protection of natural resources are rigorous. The aim is to preserve biodiversity, protect genetic resources and apply production methods employing natural substances and processes. The Common Agricultural Policy is oriented towards supporting sustainable development of agricultural production. Funds for activities related to environmental protection are directed toward farms.

Scientific problem: is agricultural production consistent with the principles of environmental protection?

The aim of the investigation is to assess measures aimed towards sustainable development of agricultural production on farms in Poland and Lithuania.

Methodology and data. Measures associated with sustainable development are being implemented as part of the Rural Development Programme (RDP) 2014–2020 and encompass organic production, farming in areas with adverse agricultural conditions and agri-environmental measures. Based on available data, the utilization of resources within the framework of these programmes by farms in Poland and Lithuania was assessed. Farm-level panel data for the year 2015–2016 from Farm Accountancy Data Network (FADN) was used. Two agricultural types of farms were selected for analysis: field crops and dairy cows.

Results. In the case of both countries, no environmental threats are posed by farms specializing in field crops. However such threats are posed by dairy cow farms in Poland, in which livestock density exceeds recommended norms ($1.82 \text{ LU} \cdot \text{ha}^{-1}$). In Lithuanian farms specializing in milk production, the mean livestock density is substantially lower ($0.64 \text{ LU} \cdot \text{ha}^{-1}$) and has no adverse impact on the environment. Although, farms vary widely in terms of herd size, and environmental threats may occur on the

scale of individual farms. Farms in both countries take measures to promote sustainable production. Support of farming activity conducted under difficult conditions (Less Favoured Areas) is of particular significance. The value of subsidies allocated for this purpose amounted to 16.13 EUR·ha⁻¹ on average in field crop farms and was similar in both countries. The value of subsidies for animal production was higher and ranged from 30.42 EUR·ha⁻¹ in Lithuanian farms to 31.73 EUR·ha⁻¹ in Polish farms. Agri-environmental programs also play an important role, and they include organic farming.

Conclusions

1. Requirements concerning the quality of food and protection of natural resources force organization of production processes in agriculture that are consistent with environmental requirements regardless of a farm's specialization. Commodity farms, which conduct intensive production, face particular challenges.
2. The greatest environmental threats occur in farms with animal production, which arises from high livestock density (LU·ha⁻¹).
3. To adapt to the requirements of sustainable production, farmers take advantage of various forms of financial support. Agri-environmental programs and subsidies for activity in Less Favoured Areas (LFA) enjoy the greatest popularity.

T. Baležentis, I. Kriščiukaitienė, J. Ramanauskas (sudarytojai). 2019. Dar-
nus vystymasis: teorija ir praktika. 2019 m. balandžio 18–19 d. Konferencijos
medžiaga. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. 5,25 sp. l.

ISBN 978-9955-481-70-6

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

V. Kudirkos g. 18-2
LT-03105, Vilnius

Tel.: (8 5) 261 4525
Faks: (8 5) 261 4524
E-paštas: laei@laei.lt